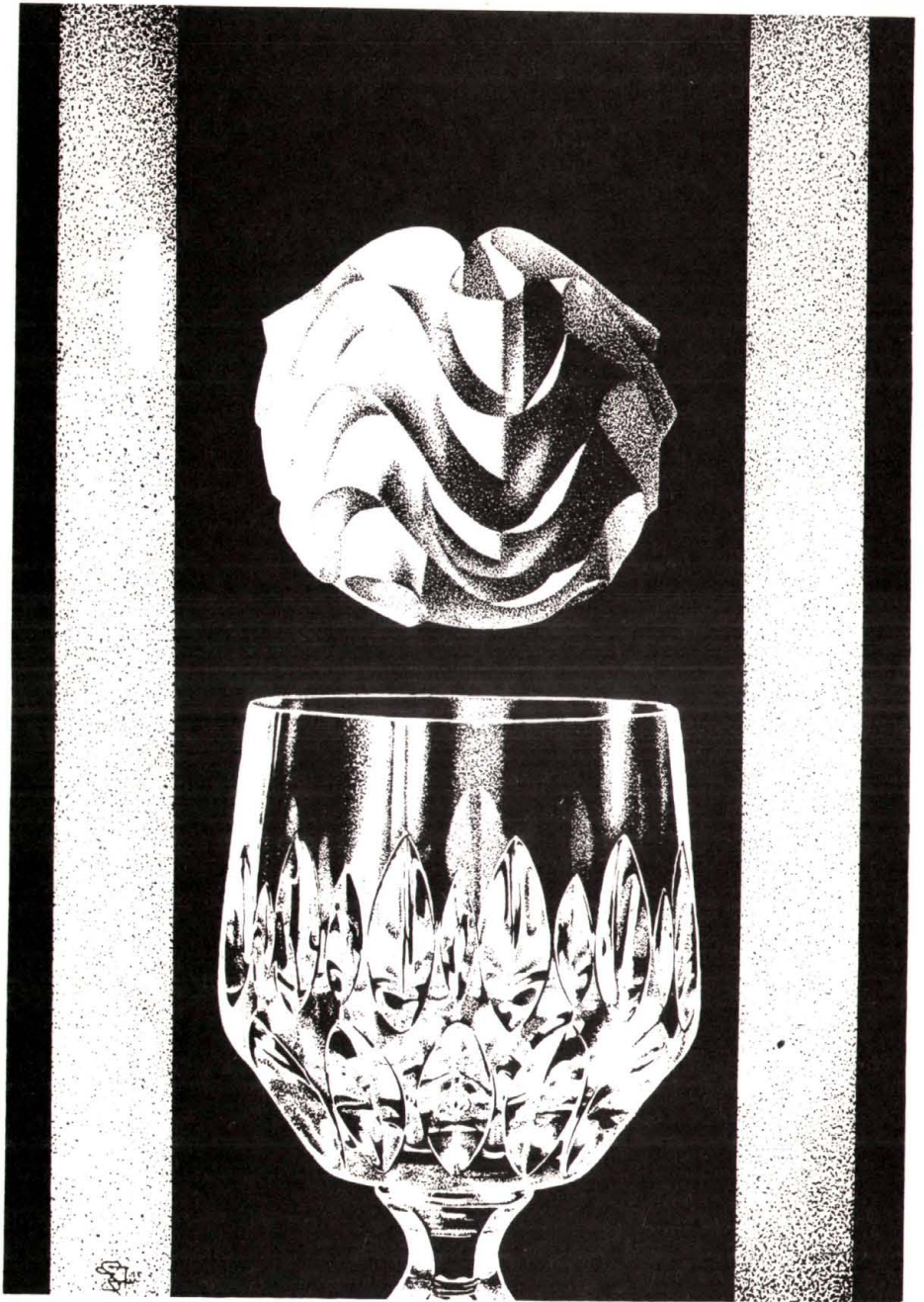

könyv
könyvtár
könyvtáros

1996
július

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1996. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

Hegyközi Ilona: Az Európa Tanács „Könyvek, olvasás, fordítás és levéltárak” programja	3
Biczák Péter: A központi szolgáltatások	10
Szivák Gábor: A rendszerváltás és a kisvárosi könyvtárak	14
Bánhegyi Zsolt: A könyvtári együttműködés néhány sajátos vetülete	24

Műhelykérdések

Bényei Miklós: Hogyan tovább?	32
Bíró Ferenc: Képes Krónika multimédia	37

Könyv

Kabdebó Tamás: A British Library 1851. előtt kiadott magyar könyveinek rövidített címkatalógusa	40
Mándy Gábor: Egy nyak-kímélő javaslat	42

Perszonália

Fogarassy Miklós: Vargha Balázs	43
Kellner Bernát emlékezete	44

Könyv és Nevelés

P. Kovács Imre: Könyvtár egy szakközépiskolában.....	47
A Könyvtári és Informatikai Kamara hírei	52
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	56

Lapunk e számában Számel János grafikus tusrajzai szerepelnek.

From the contents

Péter Biczák: Central services (Draft for discussion) (10);
Gábor Szivák: Transition to democracy and libraries of small towns (14);
Zsolt Bánhegyi: Questions of interlibrary cooperation (24)

Cikkeink szerzői

Bánhegyi Zsolt, az MTA Könyvtára főmunkatársa; *Bényei Miklós*, a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár főmunkatársa; *Biczák Péter*, a Pest Megyei Könyvtár igazgatója; *Bíró Ferenc* szaktanácsadó; *Fogarassy Miklós*, az OSZK KMK főmunkatársa; *Hegyközi Ilona*, az MKE titkára; *Kabdebó Tamás* író; P. Kovács Imre, a Köznevelés néhai főszerkesztő-helyettese; *Mándy Gábor*, a FSZEK munkatársa; *Szivák Gábor*, a Kisvárdai Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Domsa Károlyné elnök

Csaba Gabriella, Maurer Péter, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 96.193

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Az Európa Tanács „Könyvek, olvasás, fordítás és levéltárak” programjának közbenső jelentése az 1992–1995-ös időszakról

A program indulása

Az európai kulturális miniszterek 7. konferenciáján (Párizs, 1992. október 15–16.) a könyvkiadás és könyvkereskedelem – az európai szakzsargonat használva: a „könyvlánc” (mint látni fogjuk, lehet találkozni még a „könyvipar”, „könyvgazdaság”, „könyvvilág” és a „könyvszektor” megnevezéssel is) – problémái szerepeltek a fő témák között. Ennek az ún. könyvláncnak sok és sokféle szereplője van: a szerzők és fordítók, az olvasók, és a köztük közvetítő kiadók, terjesztők és könyvtárosok, valamint az illetékes hatóságok.

A könyvkiadás és könyvkereskedelem közismerten kritikus helyzete miatt (más információhordozók miatt versenyhelyzetbe kényszerült, kicsi a könyvpiac, csökken az olvasási kedv) a könyvlánc minden szereplője úgy érzi, hogy pozíciója gyengül. Catherine Lalumiere, az Európa Tanács (a továbbiakban: ET) akkori főtitkára ezért azt szorgalmazta a párizsi konferencián, hogy „Az ET ösztönözze a tagállamokat, fogjanak össze annak érdekében, hogy megerősödhessen – illetve az új tagállamokban újra létrejöhessen – az élénk, kreatív, ugyanakkor gazdaságilag is szilárd könyvipar”.

A konferencia 13 pontban fogalmazta meg ajánlásait az ET Kulturális Együttműködési Tanácsa és más illetékes szervei számára. Ezen ajánlások alapján 1992 végén indult el a „Könyvek, olvasás, fordítás és levéltárak” (röviden: „Könyvek és levéltárak”) program, amelynek hároméves tevékenységét tekinti át az ET itt ismertetett CC-CULT(95)25 rev. jelű kiadványa.

Egyéb nemzetközi kezdeményezések

Az ET mellett más nemzetközi szervezetek is foglalkoznak a könyvlánc problémáival.

Az Unesco „Cél: az olvasó társadalom” c. kiáltványában már régen szerepelt a könyvlánc fogalma. A kiáltványt számtalan, a könyvvel és olvasással kapcsolatos kampány követte, főként a fejlődő országokban. Mint tudjuk, az Unesco nevéhez fűződik a Kiadványok Bibliográfiai Számbavételének (UBC) és a Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetőségének (UAP) programja is, amelyek mindmáig az egész világon meghatározó szerepet töltenek be a könyvtári tevékenységekben.

Az Európai Bizottság XIII-as Főigazgatósága (a továbbiakban a népszerű rövidítéssel: a DG XIII) 1985 óta folytat sikeres, jól strukturált és megfelelően finanszírozott programokat az információs és kommunikációs technológiák könyvtári alkalmazása területén. A különböző programokba eddig több mint 1000 tudományos és szakkönyvtár kapcsolódott be.

Közismertek a Soros Alapítványnak a kelet- és közép-európai könyvkiadást és a könyvtárakat támogató helyi és regionális projektjei. E projektek nem kormányzati együttműködés keretében folynak: például papírral segítették a szabad sajtót, gépeket bocsátottak az új kiadók rendelkezésére, az alternatív terjesztési módszerek kidolgozását támogatták. A könyvtárak főként építéshez, restaurálás-hoz és automatizáláshoz kaptak segítséget.

Az ET programja

Az ET „Könyvek, olvasás, fordítás és levéltárak” programja az egyetlen kormányközi program, amely a könyvlánc összes láncszemére kiterjed. A programalkotó szakértői csoport négy kiemelt területet határozott meg: 1. fordítások, 2. könyvtárak, 3. könyvkiadás-könyvkereskedelem, 4. levéltárak. (A továbbiakban a jelentésből részletesebben csak a 2. és 3. témakörrel foglalkozunk.)

A *könyvtári területen* a program egyik kiemelt témája a könyvtári törvényhozás, a másik pedig a könyvtáros-egyesületek támogatása. A könyvtárak a könyvés az információs lánc kapcsolódási pontjánál találhatók, ezért létüket és működésüket garantálni kell, ha szükséges, megfelelő jogi szabályozással is. Az ismeretekhez való demokratikus hozzáférés biztosításában döntő szerepe lehet a szakmai társadalmi szervezeteknek. Ezek feladata ugyanis – többek között – a könyvtárügyi jogi szabályozásának megreformálása és szakmai eljárások, módszerek kialakítása.

A *könyvkiadás-könyvkereskedelem* területén a könyvekről szóló tájékoztatás került az érdeklődés középpontjába. Ez lényegében a könyvkereskedelmi forgalomban ténylegesen beszerezhető (angolul: in print) műveket tartalmazó, többnyire a kiadók-terjesztők által összeállított Books in print – a továbbiakban rövidítve: BIP – katalógusok szerkesztését és közreadását jelenti (a könyvtárak feladatainak meghatározását, a nemzeti bibliográfiákkal való együttműködést, a menedzsment-módszerek és az új információs technológiák alkalmazását).

Mi történt 1992 óta?

Az első évben főként felmérések, vizsgálatok zajlottak a közép-kelet-európai országokban. Esko Häkli a tudományos és szakkönyvtárak nyugat-keleti együttműködéséről szóló 1992. júniusi, budapesti konferencián terjesztett elő erről egy jelentést. – A régió kilenc könyvtáregyesülete számára az ET előfizetett az EBLIDA Newsletter-re, hogy tájékozódhassanak és másokat is tájékoztathassanak a nemzetközi könyvtári programokról. (Az EBLIDA – European Board for Library, Information and Documentation Associations – a könyvtári, tájékoztatósi és dokumentációs egyesületek európai tanácsa.) – A Soros Alapítvánnyal együtt-

működve több országban rendeztek szemináriumokat, ahol az ET programjait, a különböző pályázati lehetőségeket és egyéb praktikus tudnivalókat ismertették.

Az ET küldetésének tekintik a demokrácia alapvető értékeinek érvényesítését, ezért került napirendjére a könyvtári törvényhozás kérdése. Egy 1994 novemberi strasbourgi szemináriumot („A közép-európai könyvtári törvényhozás megreformálása: igények és elvárások”) követően a Magyar Könyvtárosok Egyesülete vállalkozott arra, hogy esettanulmány gyanánt bemutatja a régió más országainak is a magyar könyvtári törvény előkészületeit egy 1995. szeptemberi szemináriumon.

Az ET emellett igyekezett ösztönözni a kelet-nyugati kapcsolatokat és szakembercserét, többek között azzal, hogy szponzorálta a kelet-európai nemzeti könyvtárigazgatók részvételét az európai nemzeti könyvtárak konferenciáin (1994. szeptember, Oslo és 1995. szeptember, Bern).

„A könyvtáregyesületek pán-európai fórumának létrehozása felé” című szeminárium (Strasbourg, 1994. május) résztvevői, az EBLIDA tagjai kinyilvánították, hogy egyetértenek az Unesco közkönyvtári manifesztumával. (A szemináriumról az összeállítás végén még részletesebben szólunk.)

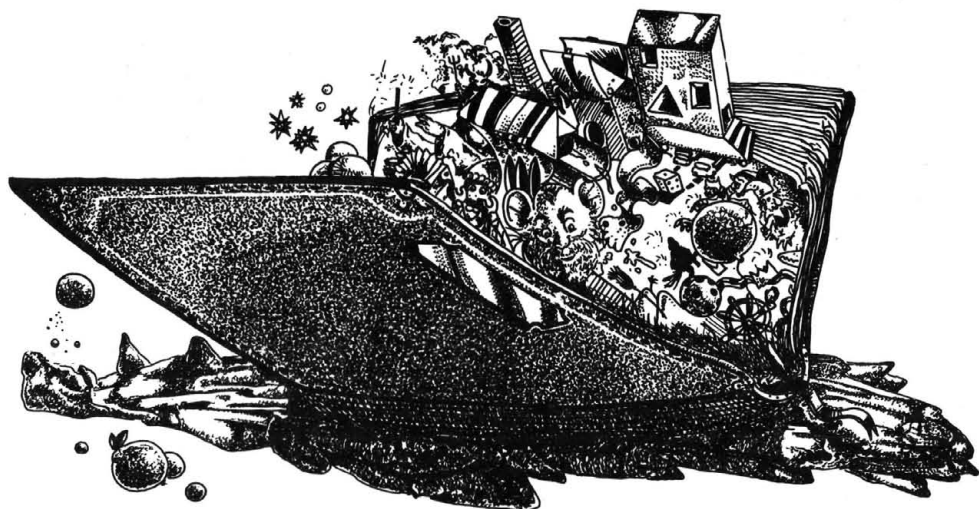
Ezt megelőzően 1994 februárjában az ET és a DG XIII közös szemináriumán („Könyvtárügyi fejlesztés Közép- és Kelet-Európában. A segítségnyújtástól az együttműködésig – beruházás a jövő érdekében”, Strasbourg) határozták el, hogy a könyvtárüggyel kapcsolatos programokat speciális, regionális és ágazati tevékenységek keretében bonyolítják majd le.

Speciális tevékenység például a tragikus helyzetben lévő szarajevói nemzeti könyvtár újjáépítése és az albán könyvtárak megsegítése. A *regionális* tevékenységek az azonos fejlettségi szintű és azonos igényekkel bíró országcsoportokban, így pl. a balti államokban, a korábbi Szovjetunióban és a közép-európai országokban zajlanak. Az *ágazati* tevékenységek közé tartozik a könyvtáros-egyesületek információcseréjének előmozdítása, a könyvtári törvényhozás támogatása, a könyvtári szakirodalom fordítása.

Az említett tanácskozáson fogadták el egyébként az ET és a DG XIII közötti munkamegosztást is, amely szerint az előbbi a törvényhozásra és a vezetési kérdésekre, az utóbbi a könyvtári automatizálásra összpontosít.

A program új szakasza

Az ET programjának új szakaszát 1995 februárjától számítják. Ekkor zajlott Strasbourgban az „Együttműködés a könyvláncon belül” c. konferencia, amely felhívta a figyelmet a Books in print (BIP) katalógusok és a nemzeti bibliográfiák együttműködésének célszerű voltára, a számítógépes hálózatok szerepére a tudományos közlemények terjesztésében, és arra, hogy elengedhetetlen a régi szocialista szerzői jogi rendelkezések felváltása újakkal. Az új szakaszban az lett a fő cél, hogy a könyvlánc különböző láncszemei között kapcsolat jöjjön létre. Ez az integrált megközelítés lehetővé tenné bizonyos tevékenységek ésszerűsítését, már csak gazdaságossági megfontolásból is. Ráadásul az információs és kommunikációs technológiák előretörése elmossa a könyvszakma egyes területei közötti hagyományos határokat és új lehetőségeket nyit meg a szereplők előtt.

A konferencia nyomán bővült és új lendületet kapott a program tevékenysége, főként a következő három területen: a programról tájékoztató eszközök összeállításában, a képzési programok indításában, valamint a projektek lebonyolításában.

Tájékoztatás a programról

A program tevékenységét széles körben igyekeznek népszerűsíteni. Az ET tanácskozást szervezett az ISBN-ről és a kötelempéldány-szolgáltatásról a prágai és a varsói könyvvásáron. A Books in print (BIP) katalógusok és a nemzeti bibliográfiák kapcsolatáról, a kiadók és a nemzeti bibliográfia együttműködési lehetőségeiről pedig többek között az 1996-os budapesti könyvfesztivál keretében tartott rendezvényen esett szó.

A BIP katalógusoknak nincsenek hagyományai Közép-Kelet-Európában. Az ISBN-t széles körben használják ugyan, de – egyes hírek szerint – néhol a cenzúra eszközeként is. Mindenütt napirenden van a kötelempéldány-szolgáltatás rendjének hozzáigazítása az új piaci feltételekhez. Az ET „Cooperation within the book chain” sorozatcímmel megkezdte füzetek közreadását, amelyek első két darabja „Books in print catalogues” és „ISBN. A unique identifier for books and an information tool” címmel már meg is jelent. A további, alapvető ismereteket tartalmazó füzetek a kötelempéldányokkal, a szerzői joggal és a könyvkiadás-könyvkereskedelem-könyvtárügy fejlesztését érintő egyéb kérdésekkel foglalkoznak majd.

Képzési programok

Az első képzési program tárgya a könyvekkel kapcsolatos tájékoztatási rendszerek különböző szervezeti modelljeinek és eredményességének bemutatása, a közszolgálati és a magán szektor együttműködési lehetőségeinek feltárása volt.

1995. júniusában Strasbourgban és Frankfurtban könyvtárosok és kiadók részvételével zajlott „A Books in print és a nemzeti bibliográfiák” című konferencia. A kelet-európai országokban a kiadók/könyvszakmai szervezetek és a nemzeti könyvtárak/nemzeti bibliográfiai ügynökségek közötti kooperáció lehetőségei kerülnek majd napirendre. Néhány országban kísérleti projektek indítását is tervezik.

Projektek

A könyvtári törvényhozás után az ET a könyvkiadás és könyvterjesztés jogi szabályozásához is szeretne segítséget nyújtani. A projekt keretében 1996 folyamán Varsóban rendeznek konferenciát a szükséges jogszabályok tartalmáról és a közép- és kelet-európai országok speciális igényeiről.

Elektronikus publikálás

Ötszáz év után egy újabb forradalom zajlik a könyvek előállításában és terjesztésében. Becslések szerint az elektronikus publikációk piaca Európában 2000-ben kb. 12 milliárd ECU nagyságrendű lesz, részesedése a teljes piacból eléri a 8–18%-ot. Az új információs technológiák nagy lehetőségeket kínálnak a szegényebb országoknak is. Lehetséges lesz például a műveket csupán kívánságra kinyomtatni olyan országokban, ahol az alacsony vásárlóerő miatt nem gazdaságos a könyvek előállítása. Sajnos a program költségvetése meglehetősen szűkös, ezért az ET titkársága együttműködésre törekszik az Európai Unió LEONARDO és ADAPT oktatási programjával.

Együttműködés egyéb nemzetközi szervezetekkel

Az ET projektjeiben közreműködnek az elején említett nemzetközi szervezetek is.

Az Unesco részt vesz a szarajevói nemzeti könyvtár helyreállításában, a szentpétervári levéltár állományvédelmi munkálataiban; emellett igen intenzívek az informális kapcsolatok is a két szervezet között.

A DG XIII-mal igen jó az ET együttműködése. A már említett „Könyvtárügyi fejlesztés Közép- és Kelet-Európában. A segítségnyújtástól az együttműködésig – beruházás a jövő érdekében” konferencia mellett a DGX III is bekapcsolódott a nemzetközi könyvtári programokról, pályázati lehetőségekről és tudnivalókról szóló szemináriumok szervezésébe és a budapesti könyvtári törvényhozási szeminárium előkészítésébe.

A NORDINFO, az északi országok minisztertanácsának könyvtári-tájékoztatási szakmai testülete fedezte három balti résztvevő költségeit „A közép-európai könyvtári törvényhozás megreformálása: igények és elvárások” c. konferencián.

A nemzetközi szervezetek mellett természetesen az egyes országok kormányzati és társadalmi szervei is bekapcsolódnak a program munkálataiba.

Hogyan tovább?

A kulturális miniszterek 7. konferenciája óta a jelentés összeállításakor három év telt el. Felmerül a kérdés, meddig marad még a könyvek és levéltárak ügye az ET prioritásai között, valamint az, hogy mennyi támogatást tud még adni az ET a „Könyvek és levéltárak” programhoz. 1995. novemberi ülésén az ET Kulturális Bizottsága két különböző forgatókönyvet terjesztett elő a program jövőjéről. Az egyik szerint 1996–97-ben az elért eredmények terjesztése vált volna a fő céllá, azaz az új kiadási-terjesztési modellt szélesebb körben publikálták volna. A másik forgatókönyvet fogadták el, amelynek értelmében 1996–99-ben további kezdeményezésekre kerül sor, mégpedig a piac stabilizálása, a szerzői jog érvényesítése, a szabadpiachoz való alkalmazkodás érdekében, nem utolsósorban amiatt, hogy az elektronikus publikálás irányelvek és ajánlások, eljárásmodok (eszközök) kidolgozását teszi szükségessé.

Az 1996–99-es időszakban a program a következő akcióirányok mentén zajlik majd (egy-egy konkrétumot is megemlítve):

1. Könyvkiadási és könyvkereskedelmi jogszabályok megalkotása – 1996 végén Varsóban szakértői konferencia lesz, amelyre tanulmány készül arról, hogy a szerzőkkel, fordítókkal, kiadókkal, terjesztőkkel és könyvtárosokkal kapcsolatosan milyen jogszabályokra és kormányzati politikára van szükség.

2. Tájékoztatói rendszerek a könyvről – 1996 áprilisára készül el a balti államok BIP katalógusának megvalósíthatósági tanulmánya. Egy észt kiadó szemináriumot szervez az Internet nyitó oldalak és WWW-site-ok létrehozásáról.

3. Interdiszciplináris tevékenységek – 1997-ben ún. „training of trainers” (oktatás oktatók számára) szeminárium lesz a LIBER-rel (az európai tudományos könyvtárak egyesülete) és a Levéltárak Nemzetközi Tanácsával (ICA) közös szervezésben, melynek címe: „Állományvédelmi programok menedzselése az frott örökség védelmére”. – 1996 márciusában Lipcsében volt egy állományvédelmi konferencia az európai állományvédelmi és hozzáférési bizottsággal (ECPA) és a Deutsche Bibliothek-kal közös szervezésben. – Az 1996 és 1998 között zajló „Új könyvgazdaság” elnevezésű továbbképzési projekt az ADAPT program keretében folyik. – A DG XIII az elektronikus publikálással és a telematika könyvtári alkalmazásával foglalkozik, míg az ET az emberi erőforrásokkal és az európai irodalmi örökség megőrzésével az új elektronikus környezetben.

A már lezajlott rendezvényekről

A kiadvány függelékei a program keretében lezajlott szemináriumok rövid összefoglalóját, következtetéseit és ajánlásait tartalmazzák. Ezek közül számunkra a következők lehetnek érdekesek: „A könyvtáregyesületek pán-európai fórumának létrehozása felé” (Strasbourg, 1994. május 19–20.) és az „Együttműködés a könyvláncon belül” (Strasbourg, 1995. február 20–21.).

„A könyvtáregyesületek pán-európai fórumának létrehozása felé” konferencia három munkacsoportja a következő témákkal foglalkozott: a könyvtáregyesületek vezetésével, a könyvtári törvényhozással és a képzéssel.

Az egyesületek vezetése témában a könyvtáros imázsától a lobbizásig, a szabályzatoktól a vezetési képességekig, a pénzforrások hiányától a kommunikációs

eszközökig sok minden szóba került. A munkacsoport kimondta, hogy igény van egy pán-európai könyvtárosegyesületi fórum létrehozására, valamint címtárak összeállítására a könyvtári programokat támogató országos és nemzetközi intézményekről. Az ET ekkor vállalta, hogy előfizet az EBLIDA Newsletter-re a közép-kelet-európai könyvtáregyesületek számára.

A könyvtári törvényhozás jelenlegi helyzetének felmérését feleslegesnek tartotta a munkacsoport, inkább – ahogy azt a Dán Könyvtári Egyesület felvetette – az esettanulmányok, kommentárok és elemzések technikáját javasolta alkalmazni. Az is felmerült, hogy készüljön összefoglaló a törvényhozással kapcsolatos igényekről és elvárásokról. Különös figyelmet kell szentelni a köteleespéldány-szolgáltatás kérdésének.

A képzési munkacsoport sokféle témát javasolt: az információtechnológiától a vezetésig, az állományvédelemtől az oktatók oktatásáig. Egyetértés volt abban, hogy az általános forráshiány miatt a képzési akciók során elsajátított know how gyakorlati alkalmazása akadályokba ütközik. Az Európai Bizottság TEMPUS és TACIS programjai keretében szerzett ismereteket például jól fel lehetne használni a PHARE fejlesztési projektjeiben.

Az „Együttműködés a könyvvilágban belül” című konferencia célja az volt, hogy kapcsolatot teremtsen három csoport (a kiadók, a fordítók és a könyvtárak) között. A plenáris ülések témái a következők voltak: 1. a közép-kelet-európai és FÁK-országokbeli könyvkiadók helyzetének áttekintése, 2. a nemzeti szerzői jogi törvények (különös tekintettel Oroszország csatlakozására a berni konvencióhoz), az ISBN-ügynökségek munkája, a köteleespéldány-szolgáltatás mint a nemzeti bibliográfiák és BIP katalógusok előfeltétele.

A BIP katalógusokat világszerte igen fontosnak tartják a könyvkereskedők, -kiadók, könyvtárak és egyéb, könyvkiadással és -terjesztéssel foglalkozó intézmények tájékoztatásában. Ezekben a katalógusokban addig szerepelnek a könyvek, amíg a kiadók nyilvántartásai szerint a könyvpiacra beszerezhetők. A kiadói nyilvántartás általában hamarabb készül, mint a teljes kiadványtermést számbavevő nemzeti bibliográfiák, többnyire még akkor, amikor a könyvek megjelenése még előkészületben van, de a megjelenés időpontja már kiszámítható. A BIP katalógusoknak és a nemzeti bibliográfiáknak eltérő funkcióik ellenére számos közös vonásuk van: ugyanazt a kiadványtermést regisztrálják, ugyanazokat a bibliográfiai adatokat veszik fel, részben ugyanazt a használói kört szolgálják.

Közép-Kelet-Európa néhány országában külföldi know how és támogatás segítségével a könyvpiaci magánszektor kezdeményezte BIP katalógusok létrehozását. Ezek általában nem használják fel a meglévő bibliográfiai forrásokat és szolgáltatásokat, hanem a nulláról indulnak.

A konferencia a következő együttműködési területeket javasolta a kiadók és a könyvtárak számára: a bibliográfiai szolgáltatások hatékony felhasználását, különösen a nemzeti BIP katalógusok céljaira; előzetes katalógizálási (CIP) szolgáltatások kifejlesztését a közös BIP katalógusok első lépéseként; a köteleespéldány-jogszabály és a köteleespéldány-szolgáltatás módosítását a kiadók gazdasági érdekei szerint; a nemzeti ISBN ügynökségek nemzeti könyvtárakba telepítését, az országjelzések módosítását a politikai változások tükrözésére.

Hegyközi Ilona

A központi szolgáltatások

Ez év június havának 12-én szokatlan ülést tartott a KIK Megyei Könyvtári Tagozata a Széchenyi könyvtárban. Szokatlan volt az esemény, mivel, a Tagozat életében először, igen sok „külső” volt jelen, az elnöklő Kis Gábor jószereivel az egész OSZK vezérkarát köszönthette. A téma a központi szolgáltatások kérdésköre volt, érthető hát, hogy az OSZK-val kellett leülniük a Tagozat tagjainak. Már előzetesen mindenki kézhezkapta Biczák Péter nagyszerű problémaösszegző-feltáró-számbavevő traktátusát (teljes terjedelmében közöljük), így semmi akadálya nem volt annak, hogy kibontakozhassék a vita. Ezt a vitát igen szívesen ismertetnénk, ám viszontart ettől az, hogy a jelenlévők elhatározták: igen rövid időn belül szisztematikus formába öntik nézeteiket. Természetesen ezt az anyagot is közölni fogjuk.

Vitaanyag

A hazai könyvtárügynek mindig erős oldala volt a rendszertudata, amely – valljuk be – elsősorban a jó képzésnek, s nem a rendszer valós elemei meglétének volt az eredménye.

Az utóbbi évek gazdasági megszorításai következtében a figyelem előterébe kerültek a központi szolgáltatások. Legalább két okra vezethető vissza ez a figyelem: részben a szolgáltatást nyújtó intézmények vagy megszüntették a többi könyvtárnak nyújtott szolgáltatásaikat, vagy több esetben (és itt tisztelet az önmérsékletet tanúsító kevesebbeknek) olyan mértékben emelték az árakat, hogy megfizethetlenné, a kisebb könyvtárak számára elérhetlenné váltak. A másik oka e figyelemnek, hogy az elszegényedő könyvtárak, ha meg akarják őrizni színvonalukat, egyre jobban rászorulnának a központi szolgáltatásokra, de sajnálatos módon a lehetőségeik egyre szűkösebbek. A központi szolgáltatások fenntartása, működése a könyvtári rendszer egész szempontjából fontos tényező, mert gazdaságosabb működést tenne lehetővé a jelenlegi „manufaktúráknál”, s mert ezek biztosítják a rendszer egységességét, átjárhatóságát.

A fent elmondottakat figyelembe véve, a lehető legszélesebben értelmezem a központi szolgáltatások közé sorolható feladatokat, s igyekszem felsorolni minden olyan elemet, amellyel a könyvtárügy befolyásolható, s amellyel a működése hatékonyabbá tehető. A vitaanyagban a problémák felvetésére koncentrálok, mivel a megoldás témánként alapos elemzést, többféle alternatíva kidolgozását kívánja, team munkát feltételez.

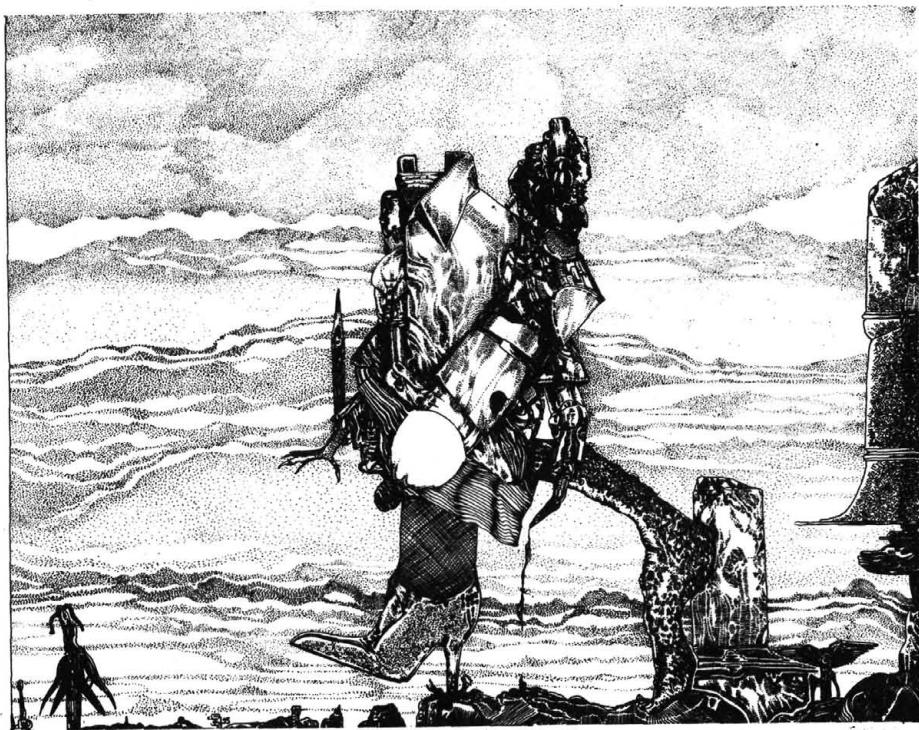
1. A Magyar Nemzeti Bibliográfia (MNB)

Feladata, hogy garantálja a nemzeti dokumentumtermés számbavételét, és egyúttal biztosítsa a bibliográfiai leírás egységességét. Ma még csupán álom, de elérendő cél, hogy minden dokumentumról csak egyszer készüljön leírás, s ezt alkalmazza az egész könyvtárügy. Az MNB jelenleg három formátumban jelenik meg:

- a) Évi 24 füzetben, füzetenként abc sorrendben a művek. Éves kummuláció 1991-ben jelent meg utoljára. Ez a formátum a gyakorlatban nem igazán használható a művek azonosítására, illetve visszakeresésére.
- b) A CD-ROM változat, a NEKTÁR, mely az 1976–91 közötti anyagot tartalmazza, kiválóan használható keresésre, megfizethető áron kapható. Sajnálatos, hogy évenként a friss anyaggal kiegészítve nem nyomják újra. E formátumnak hard ware feltétele van: számítógép és CD-ROM leolvasó, mellyel a kisebb közkönyvtárak még nem rendelkeznek.
- c) Az MNB floppy változata, mely folyamatosan, off line biztosítja a hozzáférést – meglehetősen drágán (évi 149 000,-), a városi és annál kisebb könyvtárak számára elérhetetlen áron.

Végül, s ez akár lehetne a d) pont, az MNB hozzáférhető on line módon azon könyvtárak számára, amelyek a számítógépes hálózatba bekapcsolódtak.

A nemzeti bibliográfia adatai megvásárolhatóak a fentiekén kívül tételenként 10,- Ft-ért a Könyvtárellátón keresztül, de például a SZIRÉN program által is, évi 40 000 ezer Ft-ért.

A rövid felsorolásból látszik, hogy a nemzeti bibliográfiai számbavétel eredménye sokféle módon, sokféle áron férhető hozzá.

Súlyos gond a kötelempéldány-szolgáltatás rendezetlensége, a jogszabályozás korszerűtlensége és betarthatatlansága.

2. Könyvtárellátás

A Könyvtárellátó Közhasznú Társaság jelentős változáson ment keresztül az elmúlt években. Szolgáltatásai differenciálódtak, a könyvtárakkal kötött szerződésai rugalmasabbak, mint voltak. Gazdálkodása önálló, tevékenysége nyereséges. Érdemei közül első helyre sorolandó az a kapcsolatrendszer, melyet a kiadókkal kialakított. Két súlyos gonddal kell az elkövetkezendő időben megküzdnie:

- a) az Új Könyvek állománygyarapodási tanácsadó kérdése, mivel a Széchényi Könyvtár az erre vonatkozó szerződést ez év december 31-el felmondta. Az ÚK-ra különösen a közép- és kiskönyvtáraknak szüksége van, mivel ez a kiadvány nem kereskedelmi jellegű s így a könyvtáros döntéseit megkönnyíti. A sorsát illető döntésnél figyelemmel kell arra is lenni, hogy egy több mint 30 éves adatbázis van a kiadvány mögött.
- b) a könyvek postai kiszállítása egyre drágább, emiatt különösen a kis könyvtárak fajlagos költségei egyre nagyobbak.

3. Számítógépes hálózatok, adatbázisok

A könyvtárak szempontjából kiemelkedő jelentőségű a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program és az ehhez kapcsolódó társadalmi szervezet a HUNGARNEZ Egyesület.

A hálózatba szinte valamennyi nagyobb könyvtár belépett, használja az elérhető adatbázisokat. A közkönyvtárak szempontjából kívánatos lenne a városi, illetve a vonzáskörzettel rendelkező községi könyvtárak irányába a továbbfejlesztés, illetve a nagy adatbázisok kiépítése és hozzáférhetővé tétele.

4. Könyvtárközi kölcsönzés és gyűjtőköri elhatárolás

A két kérdéskör szorosan összefügg, hiszen nem lehet addig gyűjtőköri elhatárolást meghatározni, amíg nincs mögötte egy megbízható, elérhető árú könyvtárközi kölcsönzés, szolgáltatási kötelezettséggel és megfelelő példányszámú dokumentummal. E kérdéskör kidolgozatlansága és elavult szabályozása miatt, a szegénység ellenére is, „kincsgyűjtés” folyik a könyvtárakban. Furcsa ellentmondás, hogy míg a rohamosan elértektelenedő könyvbeszerzési keretek a könyvtárközi kölcsönzésre ösztönöznének, a gyakorlatban a folyamat az ellenkező: a könyvtárközi kölcsönzések száma folyamatosan csökken.

5. Általános tárgyszójegyzék

A számítógépes adatbázisok, a lokális adatbázisok, a helyi katalógusfunkciók számítógépes kiépítése elengedhetetlenné teszi az általános (szabályozott) tárgy-

szójegyzék kiépítését. Az adatbázisok közötti átjárhatóság, adatbázisok összeolvasztásának igénye, de egész egyszerűen a releváns információk könnyebb megtalálásának érdekében egyre jelentősebb kérdésnek tűnik az általános tárgyszójegyzék kidolgozása és folyamatos karbantartása.

6. Könyvtártudományi kutatások, könyvtári trendek, könyvtári statisztika

A társadalmi, politikai, gazdasági változások következtében a könyvtári rendszer is hatalmas változásokon ment és megy keresztül. Nem szabad hagyni, hogy a könyvtárügyet véletlenszerűen politikai, gazdasági megfontolások sodorják egy nem kívánatos irányba. A tudatos tervezéshez, a társadalmi mozgásokat figyelembe vevő trendek felállításához könyvtártudományi kutatásokra van szükség. Nem elegendő a Nyugat-Európában szokásos módszerek ismerete, saját fejlődésünk, változásaink folyamatát is fel kell tárni, ismernünk kell. Az elmúlt hét évben sok minden történt, ami nincs leírva, az események összefüggéseit igazán nem elemezte még senki.

7. Képzés, továbbképzés

Ez az a terület, mellyel a könyvtáros szakma talán a legtöbbet foglalkozott a közelmúltban. Csapó Edit vitaanyaga, a sok hozzászólás következtében kirajzolódtott egy kívánatos fejlesztési trend, bár a képzés gyakorlatában még sok ellentmondás rejlik.

8. Könyvtári szaksajtó

A szakma öntudata, informáltsága, belső fejlődése szempontjából fontos kérdés a színvonalas szaksajtó folyamatos megjelenése. A szaksajtó alapvető gondjai anyagi természetűek, létét nem lehet pusztán a könyvtáros szakma eltartó erejére bízni.

9. Területi ellátás, avagy megyei könyvtári feladatok

Központi szabályozást, támogatást igénylő kérdések, a könyvtári rendszert erősítő, a hálózati ellátás gondolatát alátámasztó feladatok. Ellene hat az önkormányzati önállóság elve, mellette szól a gazdaságosság és hatékonyság ténye.

Feladatok, melyeket területenként érdemes szervezni:

- kistélepülések könyvellátása
- középfokú képzés, valamint a továbbképzések
- kötelempéldány beszoigáltatás lokális ellenőrzése
- könyvtárközi kölcsönzés szervezése
- lokális számítógépes hálózat(ok) szervezése
- helyismereti adatbázis kiépítése
- könyvkötészet működtetése
- stb.

Jelen anyag célja a központi szolgáltatások felsorolása, a legégetőbb gondok exponálása volt. Meggyőződésem szerint ezek a legfontosabb feladatok, melyek a könyvtári rendszer egészét befolyásolják, működésük színvonala hat a könyvtárak működésének színvonalára.

Minden feladatnál el kell dönteni:

- Ki vagy kik, melyik szervezet köteles a feladatot elvégezni.
- A feladat elvégzése profit orientált, non-profit rendszerű, avagy önköltséges.
- Önköltséges szolgáltatás esetén ki és milyen forrásból támogatja.

A döntéseknél egyetlen szempont lehet irányadó: az olvasók minél jobb kiszolgálására törekvő könyvtárak érdeke.

Biczák Péter

A rendszerváltás és a kisvárosi könyvtárak (1985–1994)

A kisvárosok helye és szerepe Magyarországon

A nyilvános közkönyvtárak az elmúlt néhány évben egyre inkább ellehetetlenültek. Ahhoz, hogy ezt a folyamatot meg lehessen állítani, szükséges annak megismerése, milyen változásokat jelentett a közkönyvtárak életében a rendszerváltás. A folyamatok objektivitása szempontjából szükséges volt egy olyan közkönyvtári csoport kiválasztása, mely a lakosság széles rétegeinek életét fogja át, s reprezentálja a könyvtári rendszert.

Közismert tény, hogy az olvasáskultúra elterjedtsége és fejlettsége nagy mértékben függ az adott település polgárosodottságától. Ma már mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy ahol a polgári viszonyok nem tudtak gyökeret verni, ott a könyvtárak sem tudtak jelentős hatást kifejteni, melyet az utóbbi esztendőben megszüntetett és működését szüneteltető könyvtárak nagy száma is jelez.

Így nem lényegtelen a későbbi kutatások és feladatmeghatározások szempontjából, hogy olyan települések kerüljenek be a vizsgálatba, még akkor is, ha a polgári eszme győzelmeként jelentősen csökkent is Magyarországon a falu és város közötti különbség, ahol a könyvtárak a helyi demokrácia, a helyi kultúra szerves részét képezik. Ennek figyelembevételével két kritériumnak kellett a kiválasztás során a településeknek megfelelni:

1. 18–23 000 közötti lakosságszám,
2. városi cím.

A fentiek alapján 25 kisváros helyzetét vizsgáltam meg. Nem került be a vizsgálati körbe Hajdúhadháztéglás, mely a rendszerváltás után felbomlott, továbbá Vecsés, mivel nem emelkedett várossá.

A húszezer lakosú települések többnyire a nagyvárosoktól távol, egy-egy kisebb természeti tájegység központjaként jöttek létre. Az ország polgárosodása során ez a szerepkörük megmaradt, kisebb-nagyobb regionális központként szolgáltak. Jól szemlélteti ezt, ha megnézzük, milyen szerepet játszottak ezek a települések a Monarchia idején a századfordulón. Balassagyarmat, Komárom, Sátoraljaújhely – Nógrád, Komárom és Zemplén vármegyék székhelyei voltak. Békés, Csongrád, Dombóvár, Kalocsa, Keszthely, Kisvárd, Mátészalka, Mezőkövesd, Mohács, Monor, Paks, Szarvas és Tapolca pedig a járási szintű közigazgatás központjaként szolgáltak. A kiválasztott települések zöme, harmada tehát már a monarchia idején közigazgatási központ, mely óhatatlanul együtt járt gazdasági, regionális központi szerepkörrel, tehát a polgári középosztály létezésével. A megyeszékhelyeken kívül Hajdúnánás, Mezőtúr és Szentendre rendezett tanácsú városok voltak, ami tovább erősíti ezen kör polgári jellegét. Megállapítható tehát, hogy a huszonöt település kétharmada száz évvel ezelőtt is polgári hagyományokkal rendelkezett.

A Trianonban megkötött béke természetesen jelentősen átrajzolta az ország térképét, így szükség volt bizonyos változásokra. Ennek részeként az egyesített Komárom-Esztergom megye székhelyévé Kiskomárom helyett Esztergom lett, a város pedig járási székhelyként működött tovább. Szatmár vármegye kettészakadásával ideiglenesen Mátészalka kapta meg a megyeközponti feladatok ellátását a II. Bécsi döntésig. A Horthy-korszakban emelkedett városi rangra Csongrád, Kalocsa és Mohács.

A világháború véres átvonulása után, a kommunista párt hatalomra kerülésével új rend lépett életbe a közigazgatás területén, ahol politikai megfontolásokból a megyeszékhelyek területén jelentős átrendeződés ment végbe, mely által a települések kikerültek ebből a körből. Az új tanácsai rendszerben 18 város kapott járási szerepkört. Ezek Balassagyarmat, Békés, Csongrád, Dombóvár, Kalocsa, Keszthely, Kisvárd, Komárom, Mátészalka, Mezőkövesd, Mohács, Monor, Paks, Sátoraljaújhely, Siófok, Szarvas, Szentendre és Tapolca.

Mindezekből következik, hogy ezek a kisvárosok Magyarországon nemcsak helyi, hanem egyben területi feladatokat is ellátnak, amelyek ugyan ma már közigazgatásilag nem, de gazdaságilag és kulturálisan gócpontjai az országnak. Fejlődésük mutatója egy-egy térség felvirágzásának és hanyatlásának egyaránt. Az itt lejátszódó folyamatok egymillió ember viszonylataiba engednek bepillantást, így az itt levonható következtetések, felmerült tények, általánosítással országos szintű tapasztalat nyerésére is alkalmasak. Ezt erősíti, hogy e huszonöt település az ország szinte egész területét lefedi.

A rendszerváltás és a kisvárosok könyvtári ellátása

A jogi szabályozás helyzete

A magyar könyvtárügy jogi szabályozására elsősorban a helyzetértékelés volt a jellemző az utóbbi fél évszázadban, nem pedig az előremutató feltételrendszer meghatározása. Már az ötvenes években jelentkezett ez a tendencia. A közmű-

velődési könyvtárak rendszere 1949–1955 között jött létre állami beavatkozás révén. Az állam által alapított intézményhálózat egészen 1960-ig közvetlen állami irányítás alatt állt, szabályozására csak 1956-ban az 5. számú törvényerejű rendeletben került sor. A kisvárosok körében járási könyvtár került létrehozásra az erre kijelölt járási székhelyeken, a többiekben városi, illetve községi könyvtár kezdte meg működését. 1960-ban a tanácsokhoz kerülésükkel ezek a könyvtárak nagyobb önállóságra tettek szert. Élve a lehetőséggel az általános emberi tudást és értékeket megjelenítő alkotások beszerzésére is sort kerítettek könyvtárosaink, mely által a nyilvános közkönyvtárak teljesebben tölthették be kultúra terjesztő, közvetítő funkciójukat. Ennek elismerésére csak a hetvenes évek közepén kerül sor, akkor, amikor a Kádár-korszak kultúrpolitikája is átértékelésre került. Az első törvényi (választott országgyűlési) szabályozása 1976-ban történt meg a könyvtári rendszernek a közművelődésről szóló törvény részeként, ahol azonban csaknem kizárólag elveket fogalmaznak meg, s nem szabályoznak:

„22. § (1) *A közművelődést szolgáló valamennyi intézmény közös feladata, hogy felkeltsse a művelődés iránti igényt, közreműködjék annak kielégítésében, a közművelődés eszközeit és alkalmait mindenki számára hozzáférhetővé tegye, és ezzel szolgálja a kultúra demokratizálását, a közösségi gondolkodás és életmód általánosságát.*

- (2) *Az intézmények feladata, hogy sajátosságaik szerint támogassák az általános műveltséghez, a szocialista életmódhoz szükséges szellemi termékek és művészeti alkotások létrejöttét, és közkinccsé tegyék a nemzeti és az egyetemes emberi kultúra, különösen pedig a szocialista kultúra eredményeit; ápolják a néphagyományokat, és terjesszék a népi kultúra értékeit.*
- (3) *Az intézmények közreműködnek az anyanyelvi műveltség és a közízlés fejlesztésében; a szocialista közgondolkodás és magatartás kialakításában; ösztönzik és segítik az egyéni és a közösségi művelődést, a művelődési szokások kialakítását és formálását.*
- (4) *Az intézmények feladata, hogy sajátos eszközeikkel támogassák a közösségi szemléletre, a közéleti részvételre nevelő amatőr művészeti, szakköri és klubtevékenység kibontakoztatását.*
- (5) *A közművelődést szolgáló valamennyi intézménynek egymással együttműködve, valamint az oktatási-nevelési intézmények munkájára támaszkodva és azt kiegészítve kell kifejtenie tevékenységét.*

23. § (1) *A művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak a közművelődés helyi, esetenként területi feladatokat is ellátó alapintézményei.*

- (2) *Feladatuk a dolgozók, a helyi lakosság és különösen az ifjúság művelődési igényeinek fejlesztése, és változatos szolgáltatásokkal való kielégítése. Művelődési közösségeket hoznak létre; sajátosságaiknak megfelelő nevelő tevékenységet fejtenek ki; ösztönzik és segítik az egyéni művelődést és önképzést; fejlesztik az olvasási kultúrát, szervezik a szabad idő kulturált eltöltését; helyet adnak a csoportos és egyéni művelődési kezdeményezéseknek.*
- (3) *A művelődési otthonok és a közművelődési könyvtárak segítik az oktatási-nevelési intézmények kulturális nevelőmunkáját; közreműködnek a felnőttoktatás helyi feladatainak megoldásában; szervezik az amatőrmozgalmat, a szakkörök, önművelő körök, tanfolyamok, művelődési, illetőleg ifjúsági klubok munkáját,*

ösztönzik azok létrejöttét. Segítik a helytörténeti kutatásokat és a honismereti mozgalmat.

- (4) Alkalmazkodva a helyi sajátosságokhoz, ápolják és felhasználják az értékes helyi hagyományokat, közreműködnek a közművelődési tevékenység új módszereinek kialakításában és elterjesztésében.
- (5) A közkönyvtárak egymással is együttműködve – a lakóhelyi, oktatási, munkahelyi, szakmai és tudományos igényekre figyelemmel – népszerűsítik és rendelkezésre bocsátják a kultúra írásban vagy más módon rögzített alkotásait.”

A tényleges szabályozás most is, mint a szocialista diktatúra minden terén felülről vezérelten, tehát rendeleti úton több lépcsőben történt. Könyvtári törvényként fogalmazódott, de az országgyűlés kihagyásával született meg az 1976. évi 15. törvényerejű rendelet az Elnöki Tanács közreműködésével, melyet kiegészített a végrehajtásra kiadott 17/1976 MT. és az 5/1978. KM. rendelet.

A közkönyvtár feladatát így határozták meg bennük:

„Tvr. 6. § A könyvtár feladata, hogy tevékenységi körében

a) közreműködjék az általános művelődési igények állandó fejlesztésében és kielégítésében, a szocialista tartalmú általános művelődés terjesztésében és gyarapításában, a szocialista világnézet, életmód és ízlés fejlesztésében, az általános, a szakmai, a politikai és a világnézeti tájékozódásban, valamint a szabad idő hasznos eltöltésének megszervezésében;

b) részt vegyen a termelési, a kutatási, a fejlesztési, a tervezési, a közművelődési, az oktató-nevelő és a tanulmányi, valamint az igazgatási tevékenység szakirodalmi igényeinek kielégítésében, és e körben tájékoztatást nyújtson;

c) megőrizze és hozzáférhetővé tegye azokat a könyvtári anyagokat, amelyek az egyetemes, a nemzeti és nemzetiségi kultúra, valamint a tudományos kutatások szempontjából jelentősek.”

Az ekkor megfogalmazottak rendelkezések, az azóta eltelt húsz esztendőben bár kissé módosulva, máig is érvényben vannak. A rendszerváltás tehát a könyvtárak szakmai-jogi szabályozását szinte észrevétlenül hagyta, azt csak perifériás szemlélettel módosította.

Sokkal jelentősebb a változás, ha a kérdést a fenntartói oldal felől közelítjük meg. Nyilvánvaló, hogy a szocialista rendszer idején a tanácsai közkönyvtárak, mint intézmények tulajdonosa az állam volt. Ebből adódik, hogy a ma érvényben lévő könyvtári szabályozás is erre épül. 1990-ben a rendszerváltás e téren radikális változást eredményezett, hiszen az önkormányzati törvény rendelkezése alapján

„107. § (1) Az állam tulajdonából az önkormányzatok tulajdonába kerülő vagyontárgyak köre a következő:

d) a tanácsok kezelésében, illetőleg tulajdonosi irányítása alatt álló oktatási, kulturális, egészségügyi, szociális, sport és egyéb intézmények vagyona;”, ezzel a könyvtárak tulajdonosává a helyi önkormányzat vált. Ugyanez a törvény az önkormányzat feladatává teszi a kulturális alapellátás biztosítását¹, felettébb nagy általánossággal. Sokan úgy vélik, hogy semmi nem történt, hiszen korábban is a tanácsok felügyeltek rájuk, s utódjaik, az önkormányzatok sem tesznek mást. De alapvetően más a helyzet. A szocialista rendszerben a tanácsok, és így rajtuk

keresztül a könyvtárak egyaránt az állami költségvetés és kiadás szerves részét képezték. Az önkormányzatiság alapja ezzel szemben az önálló gazdálkodás.

„77. § (1) Az önkormányzat közszolgáltatásokat nyújt. Saját tulajdonnal rendelkezik és költségvetési bevételeivel, kiadásaival önállóan gazdálkodik.

(2) Az önkormányzatok költségvetése az államháztartás része, ahhoz teljes pénzforgalmával kapcsolódik. Az önkormányzati költségvetés az állami költségvetéstől elkülönül, ahhoz az állami támogatásokkal és más költségvetési kapcsolatokkal kötődik.”²

Saját bevételekkel rendelkezik, melyekhez állami normatíva társul, ami első sorban a közfeladatok ellátásának garantálását van hivatva szolgálni. A könyvtárak fenntartásából az állam észrevétlenül szinte, de még 1991-ben kivonult, jelenléte kezdettől fogva jelképes az önkormányzati könyvtárak esetében. A feladatvállalását az államnak a jelképesen megfogalmazott kulturális célú normatíva jelképezi. A költségvetési törvényben elfogadott normatív támogatás 1991-ben 100 Ft/lakos, 1992-ben 200 Ft/lakos, 1993-tól pedig 250 Ft/lakos összeget tett ki, melyben a művelődési, művészeti és közgyűjteményi támogatás egyaránt szerepel. Könnyen kiszámítható ennek alapján az egyes településekre jutó támogatás mértéke. Ez az összeg településenként nem éri el a könyvtárra fordított kiadások 25%-át.

A rendszer- és tulajdonosváltás eredményeként a jogi szabályozás elavulttá, korszerűtlenné vált. A kulturális jogszabálygyűjteményekben nemegyszer azt a megjegyzést találjuk: „idejétmúlt rendelkezést is tartalmaz”³. Az 5/1978. KM. rendelet, mely a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről rendelkezik, bár de iure érvényben van, de facto érvényét veszítette az önkormányzatok önállóvá válásával. Az a tény, hogy az egyes könyvtárak milyen viszonyban állnak egymással, csak a könyvtárosok képzeletén múlik, s ugyanez állapítható meg a szakmai felügyeleti oldalt nézve is.

Összegezve megállapítható, hogy bár a rendszerváltás békén és helyén hagyta a könyvtári szakmai rendelkezéseket, az önkormányzatiság bevezetésével ezek a gyakorlati életben jelentős részben érvénytelenekké váltak, a könyvtári szakma azzal és a nélkül működik, ami állapotukat és létüket veszélyezteti.

A könyvtári alapellátás

Az állomány

A könyvtári munka hatékonyságát jelentős részben befolyásolja, hogy milyen körülmények között végzi munkáját: milyen méretű könyvállománnyal rendelkezik, mekkora területen és hány helyen vehetik igénybe szolgáltatásait, illetve hogy hányan bonyolítják le, végzik az olvasók kiszolgálását.

Már a korábban tárgyalt részekből kitűnt, hogy a kiválasztott települések a magyar könyvtári rendszer középfokú központjai, amelyek egy adott régió könyvtári ellátásáról is hivatva vannak gondoskodni. A mai szűkülő világban, ha áttételesen is, de ez a szerepkör fokozódik. Ebből következik, hogy ezeken a településeken közép méretű könyvtárakat kell találnunk. S valóban, 1985-ben már a 25

városban több mint 2 milliós dokumentumállományt találunk, amely 82 637 kötetet jelent átlagban könyvtáranként. A vizsgált időszak végén ez a szám 98 410 kötet átlagban, ami 2 460 242 dokumentumnak felel meg, a növekedés 10 év alatt közel négyszázezer (394 320 db). Az ilyen méretű állomány szükségessé teszi, hogy ezeken a településeken differenciált szerkezetű könyvtárak működjenek.

Ha az állomány nagyságának mértékét vizsgáljuk, látható, hogy 1992-ig a növekedés folyamatos, s különösen dinamikus annak az első időszakában. Ugyanakkor elég rapszodikus ez a kép, aminek önkormányzati döntés áll a háttérében. 1992-es esztendőben ugyanis jelentős kiugrást tapasztalhatunk Mezőtúr esetében, ami sok esetben torzítani fogja a későbbiekben is a képet. Megnézve az ezt megelőző és követő évek adatait akkor 1991-ben 90 136 kötetes állományt találunk, 1992-ben 250 829 darabos a tárolt dokumentumok száma, igaz, ekkor 20 helyen oszlik el az állomány, a korábbi kilenc, s az azt követő hét kiszolgáló hely helyett, s ebből következik az a tény is, hogy 1993-ban 81 486 kötet szerepel Mezőtúr közkönyvtári ellátásában. Ha ezt a tényt figyelembe vesszük és korrigáljuk az adatsort, akkor jól látható, hogy 1990 után a növekedés minimálissá válik, a mértéke négy év alatt alig érte el a 3%-ot.

Ha az egyes könyvtárak adatait külön vesszük vizsgálat alá, első pillantásra szembe tűnik, hogy Szigetszentmiklós az egyetlen város, amely kisméretű könyvtári ellátással rendelkezik. 1985-ben 29 040, 1994-ben is csak 32 497 db tartozott a közkönyvtári alapellátásba. A többi 24 városban viszont ténylegesen is közep-kategóriájú könyvtári szolgáltatás működik. 14 város esetében az állomány nagysága meghaladja a 75 ezret, ezen belül haté a 100 ezret 1985-ben. Tíz esztendővel később már csak 7 városban nem érte el a dokumentumállomány a 75 ezres határt, s megduplázódott azoknak a településeknek a száma, ahol 100 ezer fölé emelkedett a könyvtári anyagok példányszáma.

Alapterület

A polgárosodással fontos szemponttá vált, hogy a könyvtár olyan hely legyen, ahol a szolgáltatást igénybe vevő jól érzi magát, ne legyen túl zsúfolt, legyen tere a könyvbarátoknak. Ez a felismerés vezérelte azokat, akik a családi könyvtár kialakítására tették le voksukat. Vajon mennyire felelnek meg ezeknek az elvárásoknak a kisvárosok könyvtárai? 1985-ben a 25 városban 14 769 m²-en várták a könyvtárak az olvasni, kikapcsolódni vágyókat, ami 140 állományegység/m² tárolási indexnek felel meg. Ez az alapterület ugyanakkor 154 szolgálati helyhez tartozott, melyből a legnagyobb részt a dél-alföldi városok: Csongrád (18), Mezőtúr (14), Kalocsa (10), továbbá Mezőkövesd (10) és Tapolca (10) tettek ki.

Ha az alapterület változásait nézzük, akkor 1992-ig folyamatos növekedést figyelhetünk meg. Feltűnő az a tény, hogy a rendszerváltás közeledésével, amikor a helyi polgárság kényszerítő erőként hatott jó néhány tanácsi vezető működésére, mennyivel megugrott a könyvtárak bővítése. Jó példa erre Kisvárda, ahol egy százötvenéves, romos állapotban is egykori szépségét őrző egykori bank épület menekült meg a városi lakók felháborodása nyomán a polgárvédelmi gyakorlat keretében tartandó lebontás alól, s vált a felújítás után a Városi Könyvtár otthonává, díszére a város főterének. Ez időszakban kapott új helyet Balassa-

gyarmat, Balmazújváros, Monor, Tapolca, a már említett Kisvárdra, s ekkor bővül jelentősen a szigetszentmiklósi könyvtár is. (84 —> 232 m²). A rendszerváltást követően azonban ezt a fejlődést mintha elválták volna. Különösen akkor látszik ez, ha Mezőtúr esetében ismét figyelembe vesszük az adminisztratív intézkedés hatását (1991-ben 736 m², 1992-ben 1540 m², 1993-ban ismét 731 m²). Ebből joggal vonhatjuk le azt a következtetést, hogy az újonnan megalakult önkormányzatok fejlesztési koncepciójába nem került be a könyvtárak ügye, erejükét az infrastrukturális helyzet javítása, csatornázás, út-, gáz-, vízműépítés, továbbá iskolafejlesztés kötötte le. Ezt segítette elő a központi kormányzat magatartása, amely törölte a magyar könyvtárügyet programjából, megtorpedózva ezzel a helyi, jó szándékú kezdeményezéseket is.

Mindenesetre azért elmondható, hogy a tíz éves periódus végére valamit enyhült a könyvtárak zsúfoltsága (118 állományegység/m²).

Az egyes városok adatait szemlélve 1985-ben Paks és Sátoraljaújhely esetében haladta meg a könyvtári ellátás alapterülete a 1000 m²-es nagyságot, 700–1000 m² között 5, 500–700 m² között 7, 500 m² alatt pedig 11 városban működtek a könyvtárak. Tíz esztendővel később már nyolc város, Balmazújváros, Kisvárdra, Mezőkövesd, Monor, Paks, Sátoraljaújhely, Szentendre és Tapolca városokban várta 1000 m²-nél nagyobb területű ellátás a könyvtárba járókat, további kilenc városban működtek 700–1000 m² közötti alapterülettel a közkönyvtárak, négyé 500–700 m² között üzemelt, s megint csak négy városban, Budaörsön (345 m²), Hajdúnánáson (423 m²), Oroszlányban (438 m²) és Szigetszentmiklóson (232 m²) nem érte el az 500 m²-t.

Szolgálati helyek száma

A területi növekedés egyben a centralizáció irányában hatott, mivel ugyan ezen időszakban harmadával csökkent a szolgálati helyek száma. Az összehasonlító grafikon érzékelteti a két folyamat ellentétes irányát. 1986-tól folyamatosan apadt a szolgálati helyek száma egészen 1992-ig, amikor is a mezőtúri intézkedés hatására (20 szolg. hely) kiugrást tapasztalunk, ami azonban elfedi csak a csökkenő folyamatot. A csökkenés üteme a valóságban csak 1993–1994-ben mérséklődött, hiszen még vannak olyan fiókok, amelyek egyelőre ideiglenesen, valószínűleg azonban örökre zárva maradnak. A csökkentés mögött nemegyszer gazdasági megfontolás állt, hiszen kevesebb helyen kell fűteni, világítani, bért fizetni, s a forgalmi mutatók alapján is igazolható, hogy ezeknek jelentős részének megszüntetése semmilyen fennakadást nem okozott az adott településen, így megszüntetésükre joggal került sor. Sajnos azonban olyan fiókkönyvtárak is áldozatul estek a „racionalizálási” folyamatnak, amelyek jó forgalmat bonyolítottak le, mint például Kalocsa esetében a lakótelep ellátásában résztvevő fiók.

Könyvtárosok

Az ellátó háttér vizsgálata nem lenne teljes, ha megfeledekeznénk azokról, akik ezt a könyvtári rendszert működtetik a mindennapok során, a könyvtárosokról.

Ha megnézzük az önkormányzati, korábban tanácsi könyvtári statisztikákat, könnyen zavarba jövünk, ugyanis a különböző korok eltérő szempontok alapján mutatták ki a könyvtárakban foglalkoztatottakat. A szocialista érában a legfontosabb információ az volt, hogy hány embert alkalmaznak a könyvtárakban. Az 1985–1989 között a 25 városban több mint 300 embert foglalkoztattak a könyvtári ellátásban. A két szélső ebben az időben eléggé távol esik egymástól, hiszen míg Szentendrén, ahol a Pest Megyei Könyvtár található, 42 embert alkalmaztak, addig az ugyancsak Pest megyében található Szigetszentmiklóson csak 2 fő szolgálta a hasonló nagyságú település olvasóinak ellátását, természetesen sokkal szerényebb méretekben. A rendszerváltást követően a főfoglalkozású könyvtárosok szerepelnek a foglalkoztatottak rovatában. 1990–1993 között 265–257 között mozgott a könyvtárosok száma. Ami egy állandósult könyvtárosi létszámra utal. Egyéni adatgyűjtéseim során, mivel országos statisztikai füzet az 1986-os évre vonatkozóan nem jelent meg, arra derült fény, hogy 261 fő könyvtárost alkalmaztak összesen a könyvtárakban a rendszerváltás előtt négy esztendővel. Ami egyben azt is erősíti, hogy a rendszerváltás nem befolyásolta nagyobb mértékben a könyvtárak szakember ellátottságát. Ezt igazolja a kutatási periódus utolsó esztendejének adata is, amelyben már csak a napi nyolc órában alkalmazott könyvtárosokat kellett feltüntetni, s ez adat 253 fő könyvtáros jelenlétét adja.

- Ezeknek az adatsoroknak az alapján a következő megállapításokat tehetjük:
- A könyvtári állományt tekintve ezek a kisvárosok középpontjába kerülő könyvtári ellátással rendelkeznek, ami alkalmassá teszi őket egy-egy régió könyvtári alapellátásának biztosítására, bázis könyvtárakként való működtetésre.
  - A könyvtári alapterület növekedése az esetek többségében megteremtette a korszerű, színvonalas ellátás lehetőségét, ugyanakkor látnunk kell, hogy a rendszerváltást követően ez a folyamat megakadt, az ilyen irányú fejlesztésből a könyvtárak kimaradtak.
  - A rendszerváltást megelőzően és azt követően megközelítőleg állandó volt a könyvtárosi munkakörben alkalmazottak száma, ami átlag 10 könyvtárost jelent városonként. Ez a létszám szükséges korszerű könyvtári szolgáltatás megteremtéséhez és üzemeltetéséhez.

Állománygyarapítási tapasztalatok

A könyvtári alapellátás vizsgálatokor már fény derült arra, hogy az állomány növekedésének üteme a '90-es évekre lelassult. A folyamat megértéséhez meg kell ismernünk a könyvtárak állományalakító tevékenységét.

1985–1994 között közel felére csökkent a könyvtárak által beszerzett dokumentum szám. (1985-ben 134 416 db, 1994-ben 68 295 db) A tíz év folyamán szinte végig folyamatosan csökkenő számban tudták újdonságokkal gyarapítani állományukat a kiválasztott települések könyvtárai, két esztendőt kivéve. 1987-ben azonban érdekes ellentmondásra bukkanunk, amely nem befolyásolja ugyan az állomány növekedésének tényét, ám a későbbi viszonyításunknál figyelembe kell vennünk. Ez a tény pedig a következő: Balassagyarmaton ebben az esztendőben az állomány növekedése összességében 39 444 kötet volt, ami igen nagy

szám maga is a többi 25 városhoz viszonyítva, ugyanakkor a Madách Imre Városi könyvtár gyarapodása 4400 kötet volt(!). A csökkenő tendencia 1985-től kezdve folyamatosnak mondható, amit csak 1992-ben sikerül megállítani egy nagy mértékű beavatkozás révén.

Mi okozta azonban azt, hogy az elmúlt 10 esztendő folyamán ilyen méretűvé vált a visszaesés a gyarapítás során? A válasz nem egyszerű. Egyrészt új dokumentumtípusok jelentek meg a könyvtárakban, amelyek a kor igényeit igyekeztek nyomon követni, mint a video, a CD-lemezek és nem utolsósorban a CD-ROM-ok, ami a számítógépes információellátás legolcsóbb hordozójává vált. Ezeknek a típusoknak az árai jóval magasabbak a hagyományos könyvtári dokumentumokénál. A második összetevő a gazdasági válság begyűrűződése a könyvtárakba, ami nemcsak a fenntartási, hanem a működési oldalon is jelentkezett.

Bár néhány viszonyítás történt az utóbbi időben, e kérdéskörrel a könyvtári szakma még nem foglalkozott kellő mértékben, s e problémakör beható vizsgálata nélkül nem érthető meg a rendszerváltás hatása a könyvtárakra. A valósághű megközelítés érdekében a 25 város összesített adatai kerültek általánosításra, ami kiegyensúlyozza az egyes városok eltérő gyűjtőköri szempontjait. Torzítja a képet természetesen az egyéb közlőrendszerek beépülése a könyvtári dokumentumok körébe, ám ezek napjainkra szerves részét képezik a könyvtári munkának.

Az egy dokumentumra jutó költség az elmúlt tíz esztendőben jelentősen megemelkedett. Milyen inflációs hatás érvényesült e téren? 1985–1988 közötti időszakban az előző évhez viszonyított árnövekedés, átlagos infláció 8% körül mozgott. A rendszerváltást megelőző időszakban az infláció meglendült, az 1988-as 8%-os szintet a következő évben 17%-os, 1990-ben pedig 56%-os növekedés követte. Nem véletlen tehát, hogy ez időszakban a beszerzett dokumentumszám mintegy harmadával esett vissza, a 4555 db-os átlagszámról 3068 darabra. A

rendszer váltást követő időszakban sikerült stabilizálni az infláció mértékét 30%-os (!) szinten. Ám akárcsak 1990-ben, 1994-ben is, amikor az országgyűlési és önkormányzati választásokat tartották, az infláció mértéke ismét fellendült 50 százalék fölé (55%). Feltűnő, hogy a kormányváltás idején mennyire megugranak a könyvtári dokumentumok árai. Tíz év alatt egy állományegység beszerzési összege 51,50 Ft-ról 459,50-re emelkedett, amit tovább növel az a tény, hogy 1993-tól a könyvek is általános forgalmi adó alá esnek, ami előbb 6%, majd 10%, s napjainkra 12%-os adókulcsba kerülést jelent. Egyéb dokumentumtípusok esetében az ÁFA-kulcs 25%, ami azonban a beszerzett dokumentumok arányában tovább növeli a 459,50 Ft-os átlag költséget. Az, hogy felére esett vissza a beszerzett állományegység száma, nem utolsó sorban annak a folyamatnak volt köszönhető, amely tíz év alatt több mint megkilencszerezte a beszerzési árakat. (S akkor még nem is tudjuk, hány könyvet szereztek be a könyvtárak kedvezményesen!)

Ezzel párhuzamosan meg kell nézni, hogyan is alakult a beszerzési keret összege az elmúlt tíz esztendő folyamán. Hasonlóan a dokumentumok árának növekedéséhez, itt is emelkedő tendenciát tapasztalunk. 1985-ben átlagban 5377 dokumentumért 277 121 Ft ellenérték szükségeltetett, míg 1994-ben a 2732 dokumentumért már 1 255 342 Ft-ot fizettek a könyvtárak átlagban. A szocialista rendszer válságának előestéjén a beszerzési összeg csak kis mértékben emelkedett, illetve szinten maradt az 1985–87-es évek viszonylatában, a nagyobb arányú növekedés csak ez után indult be, azonban nem volt képes már ekkor sem nyomon követni a dokumentumok áraiban jelentkező inflációt. A beszerzési keret növekedési rátája az előző év viszonylatában a tíz év folyamán csak két esetben haladta meg a dokumentum árindexének növekedésének színvonalát. 1988-ban azonban csak mérsékelni tudta a beszerzett állományegység csökkenésének ütemét, s a 15%-os növekmény állandósulása fokozta annak lemaradását, hiszen mélyen alatta maradt a 30–50%-ot meghaladó beszerzési ár inflációs mértékének. 1992-ben azonban az önkormányzatok nagy része felismerte a helyzet tartóhatatlanságát, s jelentős áldozatot hozott a kedvezőtlen tendencia megállítására, időleges sikerrel. Hosszú évek óta ekkor emelkedett először a beszerzett dokumentumok száma, amihez hozzájárult, hogy a beszerzési keret az előző évit 78%-kal (!) haladta meg. Az egyszeri beavatkozás azonban nem oldhatta meg a problémát, így 1994-ben az állománygyarapítás terén sikerült áttörni az 1991-es mélypontot (2732 db/város). Utolsó megjegyzésként még egy összehasonlítás. A beszerzési keret növekedése szemben a korábban említett 911%-os árnövekedéssel a vizsgált tíz évet tekintve csak 433%-ot tett ki. Amennyiben ezt a folyamatot nem sikerül megállítani, akkor a városok könyvtári ellátása eléri azt a kritikus pontot, amely után már a számukra megfogalmazott szakmai követelményeknek nem tudnak eleget tenni, nem lehetnek bázisai egy új tudós generáció kitermelésének, a szellemi tőke és érték közvetítésének. A visszaesés egyrészt fokozott terhet fog jelenteni annak a néhány központi könyvtárnak, amelyek ezt feladatuk kapják, s amelyek képtelenek lesznek feladatuk ellátására, olvasók kiszolgálására a jelentős teheráthárítás miatt.

A rendszerváltás nem kényeztette el a könyvtárakat annak ellenére sem, hogy jó néhány településen sikerült kulturált emberi körülményeket teremteni a városok olvasó polgárai számára. Jelentősen romlottak azok a tárgyi feltételek, amelyekkel a könyvtár kifejti hathatós kulturális tevékenységét. A jóléti szocia-

lizmus támogatási rendszerének összeomlása veszélybe sodorta a szerzeményező tevékenységet, ezáltal fokozza az egyes régiók közötti különbségek növekedését, azoknak lemaradását, s közvetve rontja egy adott térségnek a felzárkózásra való esélyét is.

Visszatérve az egyes könyvtárak gyarapítási szintjére. 1985-ben három könyvtárnak nyílt mód tízezres tétel fölötti gyarapításra, további hét könyvtár esetében haladta meg a beszerzés szintje az 5 ezres példányszámot, s csak 5 városban nem sikerült elérni a háromezres szintet, ami a kisvárosok 20%-át tette ki. A fordulat 1989-ben következett be, ekkorra már 11 város, a kiválasztott települések közel fele már a 3 ezres példányszám alá került, ami a rendszerváltást követően 68–76%-ra emelkedett, a 18–23 ezer lakosú települések kétharmada, háromnegyede tartozott már ebbe a körbe. A helyzet tragédiáját fokozza, hogy az 1992-es esztendő kivéve a városok felében még a 2 ezres példányszámot sem érte el az évi gyarapodás mértéke.

Amennyiben e téren nem történik javulás, változás, a jelen kutatási eredményei kimaradnak a könyvtárak szakmai ellátó tevékenységéből.

Szivák Gábor

Jegyzetek

- ¹ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról 8. §
Kihirdetésének időpontja: 1990. aug. 14.
Hatálybelépésének időpontja: 1990. szeptember 30.
- ² uo. 77. §
- ³ A könyvtári munka jogi szabályozása /Szerk. Déry Péter – Budapest: Rejtjel, 1994. 9. p.

(folytatása következik)

A könyvtári együttműködés néhány sajátos vetülete

Az együttműködés különböző formái finom pókháló módjára át- meg átszövik a hagyományos könyvtári funkciók világát; az újabb technológia pedig újabb kooperációs tevékenységet szül: az elektronikus pókháló, a World Wide Web részben ennek a lenyomata.

A könyvtári együttműködésről általános jellemzőként elmondható, hogy formái változatosak, természetesebbek és kötelezőbbek. Változatosak, mert együtt lehet működni más könyvtárakkal, intézményekkel vagy magánszemélyekkel és módzatai a lokalitástól a nemzeti összefogásig terjednek. Idővel persze egyes formák elsorvadnak, és átadják helyüket más együttműködésnek, ahogy például a gépesítés számtalan új kooperatív formát gerjeszt. A nemzetközi összefogással kap-

csolatban érdemes megemlíteni az Európai Bizottság DG-XIII telematikai programját, amelynek keretében az Unió országainak számos intézménye részt vesz több tucat projekt kidolgozásában a könyvtári automatizálás és hálózatépítés területén az image-bankokban való hálózati kereséstől (ELISE) a páneurópai Z39.50-es OPAC-ig (ONE).

[Cf. Telematics applications programme 1994–1998: Telematics for Libraries. Synopses of projects (9 Febr 1996)]

Az együttműködés természetes, azaz a könyvtári szolgáltatások természetéből fakad, mondhatni az együttműködésre való készség és hajlam valamilyen természetes igényből és követelményből származik és az egész végső értelme valamilyen szolgáltatásban ölt testet.

Az együttműködés kötelező jellege pedig az itt jelzett indokok alapján is nyilvánvaló, vagyis a könyvtáraknak kötelessége bekapcsolódni minden olyan együttműködési folyamatba, amely a gyűjteményükben meglévő dokumentumokat elérhetővé – közkinccsé – teszi. Manapság a könyvtárak őrző-védő funkciója mellett előtérbe kerül a dokumentumok hozzáférhetőségének a biztosítása, amely ismét csak az összkönyvtári kooperáció megannyi formájára épül; és itt már nemcsak kötelességről, társadalmi misszióról hanem jól felfogott érdekről is szó van. Egy autarchiára, elzárkózásra épülő könyvtár szolgáltatásai elsorvadnak, a használók más forrás után néznek, ami az intézményt léteben fenyegeti.

Szót kell ejteni a mikroszintű, könyvtáron belüli együttműködésről is. Nagy könyvtárak esetében az egyes osztályok mint alrendszerek állnak egymással kapcsolatban és – remélhetőleg – együttműködésben.

[Cf. Managing change: Workshop on library management (OSZK: 1995. dec. 13–15.) Előadó: Simon Francis FFPL Ltd.]

A könyvtári futószalag egyes munkafolyamatait, elemeit és az azokat megtestesítő egységeket felfoghatjuk úgy is, mint egy sor eladó-vásárló viszonyt (gépi analógiával: server-client), ahol pl. a katalogizáló „eladja” a rekordot a vásárlónak, a referenz szolgáltatnak. Ebben a felfogásban a felelősség nemcsak a végponton, az olvasói vagy használói „interfészen” csapódik le, hanem a közbeeső funkcionál is; ezáltal az interim műveletek felértékelődnek, ami nem közömbös a munka minősége szempontjából sem.

Nyomatékosan hangsúlyozni kell azonban, hogy bármely külső együttműködésnek komoly feltételei vannak; az nem pusztán jószándék kérdése. Hasonlóan egy új szolgáltatás beindításához egy együttműködési döntés komoly felelősséget ró a könyvtári vezetésre. Bármely kezdeményezés előkészítést igényel, és szavatolni kell azt, hogy az intézmény hosszabb távon képes lesz fenntartani az együttműködést, tehát garantálni tudja a munkatársi és pénzügyi forrásokat.

Egyik alapvető feltétel – ami egyáltalán nem magától értetődő –, hogy a könyvtáron belüli munkafolyamat stabil, az osztályok együttműködése szilárd és folyamatos legyen. Egy fejlesztéskor, jelesül az automatizáláskor a vezetésnek gondoskodnia kell a belső, osztályok közötti együttműködésről. A fejlesztés elmozdulás egy irányba, amely megbolygatja és felforgatja a kialakult munkamenetet és legalábbis átmenetileg jelentős plusz terheket ró a könyvtári személyzetre, ahol gondoskodni kell az átállásról, az átképzésről és szerencsés intéz-

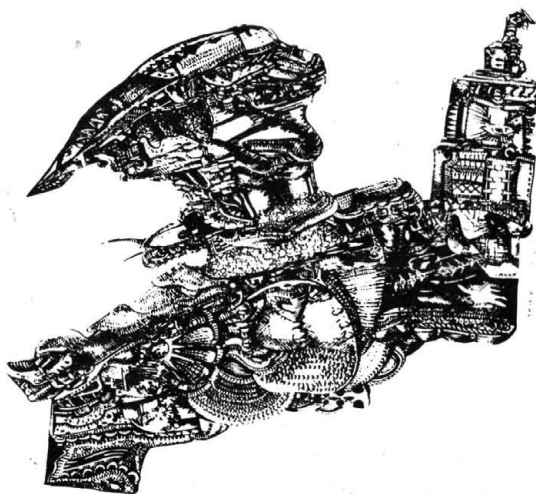
mények esetében a munkaerőbővítésről. Kaotikus viszonyok között egy új együttműködés (akárcsak egy új szolgáltatás) megalapozatlan és kalandor vállalkozás.

Általában véve a könyvtárak ma forrásaik határán vagy már azon túl működnek, munkatársi gárdájuk és pénzügyi lehetőségeik maximálisan le vannak kötve. Ugyanakkor akár külső helyről, akár a felettes szervtől megfogalmazódik az igény a fejlesztésre, új szolgáltatás beindítására, amelyhez ritkán mellékelik az üdvözítő csekket is. Tehát egy könyvtár kettős szorításba kerül, mert a fejlesztést létszámcsökkentéssel karöltve képzelik el. Úgy vélem, hogy a munkaerő-csökkentési imperatívusz sok könyvtár esetében nem hozza meg az áhított eredményt és a szolgáltatás rovására megy: ezt semmiféle könyvtári együttműködés nem tudja kompenzálni.

Az utóbbi években számos küldöttség, kutatócsoport és szakember érkezett Magyarországra, hogy felmérje viszonyainkat. A felmérések rengeteg tanulsággal szolgáltak, ám több ízben hangsúlyozták a kooperáció hiányosságait, hiányát. Tapasztalatom szerint ez a vád eléggé megalapozatlan és arról tanúskodik, hogy a távolból jött megfigyelő nem igazán tudta áttekinteni, milyenek az itteni viszonyok, a könyvtárak alá-, fölé- és mellérendeltségi helyzete a fenntartókkal, felettes szervekkel, minisztériumokkal és egymással, és milyen anyagi és személyi feltételek mellett működnek. A hazai könyvtárak együttműködésére millió fényes bizonyíték van, és itt bátran eltekinthetünk attól, hogy példákat citáljunk.

Az átalakulás persze rohamtempóban halad és a kooperáció hagyományos formái mellett vagy azokat meghaladva új lehetőségek kínálkoznak az új technológiáknak köszönhetően. A hálózaton keresztül létrejövő kommunikálás, adatkeresés, adatátvitel rendkívüli jelentőségű és minden erőfeszítést meg kell tenni legalább a távoli követésre.

Az automatizálással kapcsolatos országos jellegű együttműködési forma az azonos integrált könyvtári rendszert használók szervezetei, amelyek a forgalmazóval együttműködve törekednek a fejlesztést befolyásolni ill. azzal szemben ér-

dekvédelmi teendőket ellátni. Példa erre a Magyar Aleph Csoport (MACS), amely a nemzetközi együttműködési szervezet, az ICAU magyarországi társszerveként működik.

Az országos szintű együttműködés egy lehetséges formájára jó példa a Swet-Scan, amelyet a BME kísérleti formában szolgáltat. A SwetScan, mint közismert, olyan tartalomjegyzék és dokumentumküldő szolgáltatás (TOC és document delivery), amelyet szállító cégek találtak ki a csökkenő folyóirat-előfizetések ellen-súlyozására. A SwetScan 14 000 folyóirat kurrens számainak tartalomjegyzékét kínálja online módon, jelen esetben nem is a cég lissei központjából, hanem a BME-n levő tükör alapján, amelynek segítségével bármely cikk elektronikus úton megrendelhető. Kitűnő és eredeti módon a BME a szolgáltatásba beintegrálta a Nemzeti Periodika Adatbázist, így egy adott folyóirat hazai lelőhelyéről is azonnal tudomást szerezhettünk.

Amikor pl. az MTA Könyvtára évek óta folyóiratok sorát kénytelen lemondani, idén 150, esetenként unikális folyóiratot szüntettünk meg pénzühiány miatt, egy ilyen adatbázis könyvtári konzorciumban való használata vonzó alternatíva lehet. Először azonban meg kell teremteni a zökkenőmentes használat feltételeit. Az MTA Könyvtára kommunikációs vonala jelenleg 9,6 kbps gyorsaságú (vagy lassúságú), amelyen egy ilyen szolgáltatást nyilvánossá tenni nem lehet. A hamarosan kiépítendő digitális bérelt vonal (64 kbps) ezt a nehézséget legalábbis enyhíteni fogja. Problémának tűnik még, hogy a külföldről beszerzett cikkek átlagos ára kb. 10 dollár, és féltő, hogy nincs elég fizetőképes kereslet az akadémiai szférában erre a szolgáltatásra. A könyvtáraknak pedig ilyen jellegű kiadásokra nincs forrásuk.

A kötelezpéldány volt az alapja a magyar impresszumú könyvek beszerzésének. Ahogy ez már mindenhol látnivaló, egyre kevésbé lehet erre a szolgáltatásra számítani, a korábban jól funkcionáló együttműködés sorvasztásának-sorvadásának vagyunk tanúi. Az OSZK-ban külön nyomozócsoport járja az országot és megpróbál a kiadóknál, nyomdák-nál érvényt szerezni a fennálló rendeletnek. Az MTA Könyvtárban is külön munkatársat kell foglalkoztatni a be nem küldött anyagok felkutatására – előfordul, hogy mire tudomást szerzünk egy könyv megjelenéséről, már el is fogyott. Nemrég a British National Bibliography munkatársa előadást tartott egy konferencián. (International Conference on Library Automation, Budapest, 10–14 April 1996 – Open Society Institute) Kifejtette, hogy a BNB jó működésének alapja egy erős kötelezpéldány-törvény és a kiadók együttműködése. Úgy tűnik, a magyar könyvtárügy ezek hiányát erősen megsínyli az illetékesek rövid távú szemlélete miatt.

Az még érthetőnek tűnhet, hogy egy kis kiadó mondjuk többezer forintos kiadványából nem szívesen ad „ingyen” 16 pld-t, bár tudtommal leírhatják az adójukból. Ettől függetlenül azonban, a BNB munkatársa rámutatott arra, hogy a kiadóknak jól felfogott érdekük (lenne), hogy könyveik megjelenjenek a fő könyvtárak polcain, feldolgozva; tekinthetnék ezt akár reklámra költött tevékenységnek is. Azok a könyvtári szakemberek pedig, akik a radikális csökkentés mellett tették le voksukat a piaci viszonyok érvényesítését sürgetve, elfelejtik, hogy egyrészt a kulturális-oktatási intézmények és gyűjtemények a fejlettebb országokban is jelentős és többszintű közpénztámogatással funkcionálnak, másrészt a kötelezpéldány-szolgáltatás a releváns szakirodalom beszerzését ill. az ab-

ban való tájékozódást, orientálódást is jelentette-jelenti. A kötelespéldány-szolgáltatás a kooperáció remek példájaként működött és olyan országos szintű szolgáltatás volt, amely tehermentesítette a nagykönyvtárakat attól, hogy többszáz kiadóval és nyomdával kelljen állandó kapcsolatot tartaniuk, levelezéseket bonyolítaniuk stb. A hazai könyvtári rendszerről ismételten kimutatták annak pazarló széttagoltságát és a pénzügyi döntnökök a források koncentrálására szólították föl. Ehhez képest létezett egy olyan szolgáltatás, ami pontosan ezen az alapon működött, és most racionalizálás címén a deklarált irányelvekkel szemben szinte ellenkező irányú folyamat zajlik le. Vannak kezdeményezések (KELLO, Magyar Books In Print stb.) a könyvpiacra való tájékozódáshoz, ám a könyvtáraknak nincs forrásuk a plusz-tevékenységre és beszerzésre, s ismét csak a fenntartók, a felettes szervek, állami/önkormányzati támogatására lenne szükség.

Az együttműködés hagyományos formáiról szólva említeni érdemes a látogatók fogadását, könyvtárosok, könyvtárszakos hallgatók, küldöttségek, tudósok számára a könyvtári tevékenység részletes bemutatását, vagy a könyvtárközi kölcsönzést, amelyben az MTA Könyvtára országosan az egyik legnagyobb szolgáltató.

A modern technika elterjedése, a könyvtárak gépesítése új lehetőségeket kínál az együttműködésre. Több könyvtár, köztük az MTA Könyvtára is, rendeléseit online elérhetővé teszi, amellyel módot ad más könyvtáraknak arra, hogy duplikát beszerzés elkerülése érdekében saját rendeléseiket ellenőrizhessék. A nagy könyvtárak állományának hálózati elérése az együttműködés szempontjából is nyomós érdek, hiszen ezzel a kisebb gyűjteményekben többnyire megspórolhatják a rekordok helyi gépre vitelét egyszerű átvétel révén. Ennek fényében kitüntetett szerep jut a visszamenőleges adatbevitelnek (retrokonverzió), amelyet a lehető legnagyobb állománytesten kell elvégezni, mielőtt az adatbázis megnyílik az olvasóközönség előtt. Az OPAC nyilvános megnyitása ugyanis csak bizonyos kritikus mennyiség bevitelét után célszerű. Ez a kritikus mennyiség vita tárgya lehet és a helyi körülmények, igények, az állomány mérete nagyban befolyásolják, ám ha az adatbázis csak jelentéktelen nagyságú és az olvasók online keresése rendre eredménytelen marad, akkor inkább a kártyakatalógust fogják továbbra is igénybe venni.

Az MTA Könyvtára első retrokonverziós projektje 1993-ban zajlott, amikor az 1986–1992 közötti ca. 80 000 rekord egy év alatt rögzítésre került. A probléma azonban az, hogy abban az időben az erre szakosodott cégek (OCLC, SAZTEC stb.) még nem voltak jelen Magyarországon és egy nem-profi cég által végzett rögzítés gyenge minőségű; az utólagos revízió pedig rendkívül veszélyes. Ma már más a helyzet és az idén pályázati forrás révén folyó retrokonverziós munkálatoknál a tételek minősége garantált, annak ellenére, hogy régi címleírási szabványú könyvek gépre vitelét kell megoldani, s ez egyúttal rekatalógizálást is jelent. Bármily tökéletes lehet azonban a címleírás, úgy is marad még tetemes, csak a könyvtár szakemberei által az integrált rendszeren belül végezhető feladat.

A könyvtárak számára hovatovább a pályázatok jelentik az egyetlen lehetőséget a fejlesztésre. Ezek a pénzek érhető módon kötöttek, tehát elképzelhető,

hogyan a könyvtár esetleg egy alaptevékenységébe tartozó szolgáltatást nem tud biztosítani, viszont van forrása valamilyen fejlesztésre, esetleg éppen olyanra, ami az alapszolgáltatásra épül. Ilyen paradox helyzet teremődik például akkor, amikor egy korábbi állománytest retrospektív konverzióját kell elvégezni, hogy a pályázat feltételeit az intézmény teljesítse, viszont jelentős elmaradás keletkezik az új könyvek feldolgozásában. Itt újra felmerül az a gondolat, hogy ha már az országban különböző integrált rendszerek működnek, legalább a Külföldi Könyvek Központi Katalógusát koncentrált pályázati forrásból rég gépre kellett volna vinni, és akkor országos szinten a könyvtárak retrokonverziója korábbi könyvbejelentéseik egyszerű átvételével bizonyára gazdaságosabb lenne.

Ettől függetlenül nem lehet eléggé becsülni az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Iroda (IIF majd NIIF) valamint a Nemzeti Kulturális Alap döntő jelentőségét az automatizált katalógusok megteremtésében. A NIIF pályázati kerete azonban évről évre apad, ami aggodással tölti el a közgyűjteményeket.

Ahogy az közismert, az oktatási szférában a pályázati lehetőségek jóval tágabbak. Hazánkban több olyan nagy könyvtár is van, amely zömében a felsőoktatást szolgálja ki és par excellence egyetemi könyvtárnak számít. Ilyen az MTA Könyvtára is, amelynek látogatói 75%-ban egyetemi berkekből érkeznek. Bár érthetetlen – vagy nagyon is érthető? – módon ellenállás tapasztalható ennek a ténynek az elismerésére, ildomos lenne, ha felsőoktatási pályázatokat is meg lehetne célozni példának okáért az elhasználódó referenz-gyűjtemény felújítására, kiegészítésére.

Végezetül meg kell állapítani, hogy lehangoló a könyvtárak és közgyűjtemények mai helyzete, jobbra a pusztulás képeit mutatják. Hatalmas ellentmondás feszül abban, hogy az egyik oldalon nagyhírű, értékes gyűjteményeket, a nemzet vagyonát képező, értéknövelt szolgáltatások sorát nyújtó könyvtárakat látunk, míg a másik oldalon e javak őrzői és szolgáltatói megélni is alig tudnak, amellet sokszor az elemi munkafeltételek, az őrzéshez és értéknöveléshez szükséges források krónikusan hiányoznak. A mi szupersztrádánk tele van kátyúval. És mindez abban az időszakban, amikor állítólag az ún. információs társadalom felé vesszük az utunkat. A feledékeny állam figyelmét újra csak fel kell hívni arra a banális tényre, hogy a könyvtárak a nemzeti jövedelmet növelik, a kultúrába és oktatásba investált összegeknek dinamizáló erejük van az élet egyéb területein is. Történelmi példaként Gróf Klebelsberg Kunó tevékenységét említhetjük, akinek a Trianon utáni siralmas helyzetben sikerült kiharcolnia a kultuszárca csaknem 11 százalékos részesedését az állami költségvetésből. Az előbb említett információs társadalom perspektívája okán az államrezon szempontjából a könyvtárak is stratégiai fontosságú intézmények, és – ahogy ez a bankok vagy az elektronikus média esetében történt – nyugodtan szánálni lehetne akár a klebelsbergi 11 százalékos töredékéért.

Bánhegyi Zsolt

(Az 1996. május 2-i nyíregyházi „Hazai összefogás – nemzetközi együttműködés” c. konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata)

*Kedves Kollégák, Kovács Máté-tanítványok
és tisztelők!*

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Komputergrafikai és Könyvtár Informatikai Tanszéke, a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Informatikai Tanszéke és a KLTE informatikus könyvtár szakos hallgatóinak Kovács Máté Köre

Kovács Máté születésének 90. évfordulója alkalmából
emlékülést rendez 1996. október 28–29-én
Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen.

Kovács Máté korának nagyformátumú művelődéspolitikusa, munkássága kiemelkedő a könyvtártudomány elméleti fejlesztésében, a hazai könyvtárpolitika alakulásában, az egyetemi szintű könyvtárosképzésben. Széleslátókörű humanista a szó klasszikus értelmében, szakmai és emberi példaképe munkatársainak, tanítványainak, akik ma szerte az országban igyekeznek megfelelni a kor kihívásainak.

Az emlékülésen szeretnénk felidézni Kovács Máté alakját, bemutatni mindazoknak, akik nem ismerhették Őt, közöttük a felnövekvő új könyvtáros generációnak. Szellemi öröksége ápolására tudományos ülést rendezünk, ahol lehetőség nyílik a szakma kutatóinak, a különböző könyvtári munkaterületeken dolgozóknak, a könyvtárosképzés oktatóinak és a hallgatóknak könyvtárpolitikai, könyvtártudományi kutatásaikról, aktuális könyvtári feladatok megoldásával, a könyvtárak fejlesztésével kapcsolatos elképzeléséről szólni.

Célunk a különböző régiók felsőfokú intézményeiben tanuló könyvtár szakos hallgatók egymáshoz való közelebb kerülése, s a szakma jelen levő képviselőivel való találkozása.

A rendezvényre minden Kovács Máté-tisztelőt, a könyvtáros szakmát elméletben és gyakorlatban művelőt, a hallgatók képviselőit szeretettel várunk, reményeink szerint e találkozó hozzájárul – Kovács Máté szellemében – a szakmai elkötelezettség megerősödéséhez, a szakmai egység kialakulásához.

Baráti üdvözlettel

a Rendezők

Programtervezet

1. nap

- délelőtt – érkezés, elhelyezkedés, ebéd
délután – **Plenáris ülés** (KLTE aulájában)
Vers
Megnyitó – Dr. Bazsa György rektor
Kovács Máté, az irodalmár – Dr. Gorilovics Tivadar
Kovács Máté, a művelődéspolitikus – Dr. Bényei Miklós
Kovács Máté, a pedagógus és bibliológus – Dr. Fülöp Géza
Kovács Máté, a könyvtárigazgató – Dr. Korompai Gáborné
Az előadások között rövid témára utaló Kovács Máté-szövegek felolvasása – Kovács Máté Kör hallgató tagjai
- **Kovács Máté emlékkiállítás** megnyitója – Dr. Némedi Lajos (Egyetemi Könyvtár előcsarnokában)
  - **Munkácsy-kiállítás** megtekintése a Déri Múzeumban – Sz. Kürti Katalin vezetésével
- este – **Baráti találkozó**
– Egyetemi, főiskolai hallgatók közös szakestje.

2. nap

- délelőtt – **Tudományos ülés** – könyvtárpolitikai, könyvtártudományi, irodalomtudományi témakörökben
Szekciók az előre bejelentett előadások szerint szerveződnek
Kutatók, könyvtárosok, irodalmárok, hallgatók új kutatási eredményeiről várunk előadásokat
- délután – **Könyvtárosképző intézmények bemutatkozása** (hallgatók)
– **KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára** megtekintése vezetéssel.

A programot tartalmazó meghívó mellé tervezzük:

Kovács Máté életútját és főbb publikációit bemutató
röplapbibliográfia összeállítását,
az elhangzott színvonalas *előadások* kötetben való kiadását
Dr. Suppné dr. Tarnay Györgyi szerkesztésében.

A programmal kapcsolatos javaslataikat szívesen vesszük 1996. szeptember 1-ig.

Hogyan tovább?

Tanácskozás a magyar nemzeti bibliográfia retrospektív ciklusairól

Annak idején, 1990 nyarán a második országos bibliográfiai értekezlet résztvevői szorgalmazták a magyar bibliográfia retrospektív rendszerének továbbfejlesztését is, nagy nyomatékkal hangsúlyozták a hiányok pótlásának szükségességét. A debreceni ajánlások között feltűnően sok – szám szerint öt – pont foglalkozott ezzel a feladatkörrel. Azóta több mint öt esztendő telt el, ami önmagában is ösztönözne a számbavételre, arra, hogy áttekintsük, miként is áll most, 1996 tavaszán a retrospektív magyar bibliográfia ügye. Még inkább indokolja ezt az a tény, hogy az Országos Széchényi Könyvtár, mint e munkálatok hivatott műhelye az utóbbi időben számos változáson ment keresztül, a rendelkezésre álló anyagi és személyi feltételek szűkültek, tehát a korábbihoz képest nagyobb erővel vetődött fel a rangsorolás kérdése. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Bibliográfiai Szekciója – amely újjáalakulása óta elsőrendű feladatának tartja a debreceni értekezlet ajánlásaiban foglaltak megvalósulásának figyelemmel kísérését – alkalmat kívánt teremteni, hogy az OSZK vezetői találkozhassanak a retrospektív nemzeti bibliográfia első számú használójával, a könyvtárosok képviselőivel és közös beszélgetésen próbálják kialakítani a továbbhaladás főbb irányait és menetét.

1996. április 23-án élénk érdeklődés jelezte a téma napirendre tűzésének fontosságát és időszerűségét. Az OSZK és a bibliográfiai szekció közösen rendezett vitaulésére Kertész Gyula egy vázlatos tájékoztatót állított össze, amelyet előzetesen eljuttattunk a meghívottakhoz. Az írás terjedelmesebb változata feltehetően olvasható lesz majd nyomtatásban, így csak a lényegesebb megállapításait emelném ki. Eszerint továbbra is tervszerűen „és a magyar tudományosság kitüntetett szakmai és anyagi támogatásával” folyik az 1800 előtti magyarországi nyomtatványok bibliográfiai feltárása. Befejeződött a két világháború közötti magyarországi könyvészet leíró részének kiadása és jó ütemben halad a pótlása, valamint a mutató kötet elkészítése. Az OSZK retrospektív állománygyarapítása révén automatikusan gyűlik az 1945–1960 közötti ciklus pótlása. Az 1961–1975 közötti anyagról a Magyar Könyvészet éves kumulációi tájékoztatnak, a nyelvészeti és irodalmi anyagot összesítő mikrolap forma iránt a könyvtárak rendkívül csekély érdeklődést tanúsítottak. Az 1976–1991-es időszak könyvészete CD-ROM-on hozzáférhető és még az idén megjelenik az 1996. első félévig bővített kiadása. Senki sem foglalkozik viszont a XIX. századot és a XX. század első két évtizedét felölelő könyvészetek kiegészítésével, ezek még a távlati tervekben sem szerepelnek. Busa Margit áldozatos tevékenysége nyomán hamarosan napvilágot lát a magyar sajtóbibliográfia következő, 1850–1867 közötti ciklusa; Ferenczy Endréné szerkesztésében pedig készül az 1921–1944 évkör sajtóbibliográfiája.

Adatbázisban van az 1986–1995-ös sajtóanyag és ezt az említett könyvészeti CD-ROM-on adják ki. Az ismertetés utalt a mikrofilmek címjegyzékének kilenc füzetére, ezek bibliográfia-pótló szerepére és leendő összesítő indexére. Végül a gyakran emlegetett másodfokú bibliográfiával kapcsolatban megjegyezte, hogy a könyv- és sajtó CD-k, valamint a MNB és az IKR gondos regisztrációja az önálló és rejtett bibliográfiákról ma már nélkülözhetővé teheti a külön másodfokú jegyzéket, így a debreceni értekezleten javasolt tizenöt éves (1977–1991) retrospektív ciklus összeállítását is.

Lendületes szóbeli korreferátumot hallottunk Ferenczy Endrénétől a retrospektív sajtóbibliográfiák helyzetéről. Mivel ez a beszámoló szintén megjelenésre vár, itt elegendő a jelzésszerű ismertetése. Az előadó emlékezetbe idézte az *Ephemerides Hungaricae* eredeti, az ötvenes évek elején keletkezett és a 70–80-as évek fordulóján módosított, korszerűsített tervezetét; igen méltányosan szólt a különféle – megyei, szak- stb. – sajtóbibliográfiai feldolgozásokról, a nyomdatörténetek jegyzékeiről; majd részletesen bemutatta az általa végzett, irányított munkálatokat. Elmondta, hogy a 1921–1944 közötti sajtóbibliográfia alapelveiben igazodik a könyvészeti ciklushoz: a területi elvet érvényesíti, vagyis a mindenkorai közigazgatási határokat veszi figyelembe; a hírlapokat, folyóiratokat és az alkalmilag megjelenő periodikus kiadványokat tárja fel. Az autopsziára támaszkodik, de ha nincs elérhető példány, az irodalom vagy bibliográfiák alapján hozza a tételt. Ha a lap nincs meg az OSZK-ban, lelőhely-megjelölést is ad. A formai leírás nem az ISBD szerint, ám annak szellemében történik, tíz csoportban (erről írásos mintát is kaptunk). Számítógépen, Textar-programmal dolgoznak és várhatóan 1998-ra lesz együtt a teljes anyag. Mivel az indulásnál kötetformára gondoltak, a szerkezet betűrendes, mutatókkal ellátva. A tényleges megjelenési mód azonban egelőre vitatott. Befejezésül a retrospektív bibliográfiákat általában érintő, eldöntendő kérdéseket sorolt fel. Ezek majdnem mindegyikére kitértek a hozzászólók is.

A vitaülésen tizennégyen kértek szót, néhányan több alkalommal is, úgyhogy összesen huszonnégy felszólalás hangzott el. A számadatok is érzékeltetik, hogy az összejövetelen a munkamegbeszélés-jelleg került előtérbe. A megnyilatkozók sokirányú és sokrétű észrevételei egyrészt újabb információkkal szolgáltak a hallgatók számára, másrészt új vagy árnyaltabb szempontjaik – remélhetőleg – segítették a döntéshozókat, az OSZK vezetőit. A vita vagy beszélgetés – mert lehet így is, úgy is minősíteni – aprólékos ismertetésére e helyen nincs mód, csupán a csomópontok, a fontosabb problémák felvillantására vállalkozhatom.

1. A hozzászólók jó néhány vonatkozásban kiegészítették vagy megerősítették az előadásokat: Busa Margit bejelentette, hogy újabb sajtóbibliográfiája a tördelésre vár; Nagy Anikó és Gyuris György a kézbeadott minta alapján elismeréssel nyilatkozott a két világháború közötti sajtóbibliográfia feltárási rendszeréről; a Textar-programmal kapcsolatban viszont aggályok merültek fel, de voltak, akik megnyugtatóan fejtegették, hogy annak konvertálása lehetséges. Poprády Géza és Kertész Gyula hangsúlyozták a mikrofilm-jegyzékeknek a tájékoztatásban való hasznosíthatóságát; Ottovay László pedig azt bizonyította – az írásos előterjesztésében is szereplő érvekre hivatkozva –, hogy a másodfokú bibliográfia valóban felesleges.

2. A jelenlevők számára alighanem evidencia, hogy a retrospektív bibliografizálás során előnyt élveznek a könyvek és a tágan értelmezett periodikumok; a referálók is ezekre koncentráltak, ezt a szemléletet sugallták és a tudományos kutatás igényei is erre sarkallnak. Ugyanakkor helyeslés fogadta Kéglí Ferenc azon kijelentését is, mely szerint a könyvek és az időszaki sajtótermékek között nem merülhet fel a prioritás kérdése. Más dokumentumtípus szóba sem került, illetve csak egy-két közvetett utalás történt rájuk; holott – könyvtárosokról, bibliográfusokról lévén szó – mindenki tudja, hogy a térképek, tankönyvek és más dokumentumok feltárása szintén szükséges lenne. Kertész Gyula ki is mondta: egy-egy korszakot teljesen ki kellene meríteni, a területi mellett ideértve a nyelvi hungarikumokat is. (Ő volt az egyetlen, aki a külföldi hungarikumok ügyét szóba hozta, de nem reagáltak rá, mivel ezúttal ezt a bonyolult témát célszerűtlen lett volna tárgyalni.

3. Talán sikerült egyetértésre jutni a retrospektív feltárás irányát illetően is: eszerint egyszerre kell időben előrefelé és visszafelé haladni. Szinte kötelező erejű a régi magyarországi nyomtatványok magas tudományos színvonalat elért, nemzetközileg is elismert bibliográfiai munkálatainak folytatása. Miután számottevő anyag gyűlt össze, megoldható feladatnak látszik a sajtóbibliográfia következő, dualizmus kori szakaszának elkészítése is. A XX. századi, közelebbről az 1945 utáni és a két világháború közötti dokumentumok esetében viszont a visszafelé menet a célszerű. A kortörténeti vizsgálódások fellendülése miatt különösen fontos az 1945–1975 közötti periodikumok számbavétele. Hasonló motívumok sürgetik a közelmúlt zárolt nyomtatványainak, az ún. szamizdat irodalomnak a korábban már megígért bibliográfiáját. Ritka érdekes „olvasmány”, az adott időszak művelődés- és tájékoztatáspolitikájának hű tükré lenne... Elhangzott egy másik óhaj is (elsőként Gyuris György, majd Lisztes László beszélt róla): mivel az 1965–1975 közötti éves könyvészetek egybefoglalására nincs reális esély, használatuk megkönnyítésére kellene egy számítógépes kumulált index. A kétkedők viszont a költségfedezet hiányára hivatkoztak, sőt Szűcs Jenőné úgy vélte, ez nem is az OSZK feladata. Kéglí Ferenc megkísérelte a jelenleg „gazdátlan” 1800–1920 közötti periódusra is ráirányítani a figyelmet: ha most nincs is rá energia és pénz – mondta – ne felejtkezzünk el a kiegészítésekről, legalább tartsuk számon, mint megoldandó feladatot.

4. A sajtóbibliográfiák kapcsán többen is rámutattak, mennyire fontos a leírásokban a lelőhely(ek) feltüntetése. Busa Margit a vidéki kutatók tájékozódása szempontjából tartotta ezt elengedhetetlennek. Lisztes László úgy gondolta, egy országos lelőhelyjegyzék összeállítás (a különféle könyvtárak közreműködésével, az elszórt kezdeményezések integrálásával) akár meg is előzhetné a sajtóbibliográfiai feltárást, hiszen elegendő lenne néhány azonosító adat rögzítése, ennek nyomán aztán az OSZK-ban felgyorsulhatna a feldolgozó munka. Mintegy erre válaszolva Ottovay László tájékoztatta a jelenlevőket, hogy az OSZK munkatársai helyszíni látogatással tizenkét nagyobb könyvtárban begyűjtik az 1849–1945 közötti lapok adatait és ez év végéig eljutnak a J betűig.

5. Nyilvánvaló, hogy a XX. század vége felé, az információrögzítés technikai forradalmának sodrában a retrospektív nemzeti bibliográfiai feltárásnak is elsődlegesen számítógépen kell történnie és csak a közzétételnél érdemes – ha van rá mód és igény – a nyomtatott vagy mikroformátumon gondolkodni. Számítógépre

MEGJELENT

Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Hungarian National Bibliography. Books

felújított CD-ROM kiadása

1996-tól előfizethető az **MNB/CD**, évi kétszeri felújítással.

Az első felújított lemez együtt tartalmazza az 1976-tól 1995 végéig Magyarországon megjelent és az Országos Széchényi Könyvtárban a *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Bibliográfiájában* feldolgozott könyvek és monografikus sorozatok teljes bibliográfiai leírásait (közel 131 ezer tétel), kiegészítve a gyűjteményes kiadványok részdokumentumainak vagy azok szerzőinek felsorolásával (kb. 210 ezer tétel). A CD-ROM adatbázis kezelőrendszere az ARCANUM Databases által kifejlesztett ARCTIS 2.0 változata, amely nem kompatibilis az első verzióval.

Az 1996 végén megjelenő következő lemez az adatbázisban 1996 augusztus végéig feldolgozott könyvek adataival bővül és külön adatbázisban tartalmazza az Országos Széchényi Könyvtárban, az *MNB IKB - Magyar Periodika Adatbázisban* feldolgozott, Magyarországon 1986 óta megjelent időszaki kiadványok bibliográfiai tételeit.

A CD használatának optimális hardver/szoftver feltételei:

- IBM 386 számítógép
- VGA monitor
- HP III lézernyomtató
- MS DOS 6.2.

Az MNB/CD előfizethető az Országos Széchényi Könyvtár Nemzetközi és Kulturális Kapcsolatok Irodájánál. Az új lemez átvételét követően az előző CD-t és programlemezét az OSZK-hoz 15 munkanapon belül vissza kell küldeni.

Éves előfizetési díj:

Könyvtárak számára (amelyek az előző lemezt megvásárolták)

Egyfelhasználós változat (az új programlemezekkel együtt) 30.000,-Ft+12% ÁFA

Többfelhasználós változat (az új programlemezekkel együtt) 40.000,-Ft+12% ÁFA

Könyvtárak számára (amelyek először fizetnek elő)

Egyfelhasználós változat 45.000,-Ft+12% ÁFA

Többfelhasználós változat 60.000,-Ft+12% ÁFA

Más intézmények számára

Egyfelhasználós változat 60.000,-Ft+12% ÁFA

Többfelhasználós változat 80.000,-Ft+12% ÁFA

Az MNB/CD-vel együtt megrendelhető az OSZK kiadásában megjelent **HUNMARC: a bibliográfiai rekordok adatsere formátuma** c. kézikönyv is, amelynek ára: 1.000,- Ft+12% ÁFA

* Az MNB/CD rendszeres megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap támogatása tette lehetővé. *

MEGRENDELÉS

1996. évre előfizetjük az **MNB/CD** két felújítását postai utánvétellel.

- Egyfelhasználós változat 30.000,-Ft+12% ÁFA
(könyvtár, az előző CD a birtokában van)
- Többfelhasználós változat 40.000,-Ft+12% ÁFA
(könyvtár, az előző CD a birtokában van)
- Egyfelhasználós változat 45.000,-Ft+12% ÁFA
(könyvtár, új megrendelő)
- Többfelhasználós változat 60.000,-Ft+12% ÁFA
(könyvtár, új megrendelő)
- Egyfelhasználós változat 60.000,-Ft+12% ÁFA
(más intézmény)
- Többfelhasználós változat 80.000,-Ft+12% ÁFA
(más intézmény)

A programlemez 5.1/4"-os
 3.5"-os floppy kériük.

Megrendeljük a **"HUNMARC: a bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma"** c. kézikönyvet.
Ára: 1.000,- Ft+12% ÁFA

Név .....

Cím .....

Cégszerű aláírás .....

Előfizetési cím: Országos Széchényi Könyvtár
Nemzetközi és Kulturális Kapcsolatok Irodája
Budavári Palota F épület
1827 Budapest
Tel: 155-6967
Fax: 202-0804

kívánczik az országos periodikum lelőhelyjegyzék is. A kiadásra egyébként a CD-ROM ígérkezik a legjobb megoldásnak. Mindezzel összefüggésben megfogalmazódott az adatelem-egységesítés szükségessége is (Gellér Ferencné), amely közelebb hozná az egyszeri leírás és több helyen való felhasználás, azaz a közvetlen, változtatás nélküli átvétel lehetőségét. Erre megvan a remény, mert – mint Szűcs Jenőné elmondta – az OSZK-ban készültek adategyesítések.

6. Korántsem volt ilyen egységes a koordináció megítélése. Már Ferenczy Endréné is megpendítette az összefogás, a munkamegosztás ügyét. Berke Barnabásné a párhuzamosság elkerülésére intett, Szűcs Jenőné az OSZK és a magyar nemzeti bibliográfia tennivalóinak összhangba hozatalát indítványozta; megint mások arról szóltak, hogy a már elvégzett munkát tájékozatlanság vagy összehangolatlanság miatt ne ismételjük meg. Kertész Gyula szerint nemzeti bibliográfiai központ kellene, mégpedig koordináló szerepkörrel és nem elsősorban módszertani centrumként. Szűcs Jenőné tagadta, hogy ez a koordináló szerep az OSZK-ra várna. A hazai viszonyok és előzmények ismeretében, továbbá helyzeténél fogva, főleg a magyar nemzeti bibliográfiai feladatok révén azonban mégiscsak ez az intézmény hivatott az együttműködés szervezésére. Fél évtized alatt sem vesztett időszerűségéből és a retrospektív feltárára is igaz a debreceni bibliográfiai értekezlet ajánlásainak ide vonatkozó, 7/a. pontja: „célszerű lenne az Országos Széchényi Könyvtár keretében olyan országos bibliográfiai központ létrehozása, amely gondoskodik a bibliográfiai munka országos szervezéséről és fejlesztéséről.”

Minden hozzászóló – azok is, akik ezt külön nem említették – tisztában volt azzal, hogy a továbblépés ütemeinek felgyorsítása több, sokkal több pénzt követelne. Mindazonáltal a lassú előrelépés feltételei a pénzügyi megszorítások ellenére is biztosíthatók (a költségvetésből, alapítványi pályázatokkal és egyéb forrásokból) és esetleg rejtett tartalékok is feltárhatók. Senki sem vár csodákat. Azt viszont igen, hogy a kulturális kormányzat tegye lehetővé a folyamatban lévő retrospektív nemzeti bibliográfiai munkálatok folytatását és mielőbbi befejezését, továbbá az újabb feladatok kijelölése ezután is körültekintő mérlegelés, a szakmai közvélemény meghallgatása után történjen. S egyszer talán a kívánatos összhang, a koordináció is megteremthető.

Bényei Miklós

Képes Krónika multimédia

Az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatói tanácsstermében került bemutatásra a Képes Krónika kódexének multimédia változata, mely a mű „megírattatásától” számítva 638 év és 7 nap elteltével került az érdeklődők elé.

Ez az elektronikus feldolgozása a hazai történelem, irodalom és művészettörténet egyik legbecselesebb emlékének az 1995 márciusában meghirdetett „Pályázat a honfoglalás 1100. évfordulójának megünneplésére” című felhíváshoz kapcsolódott, és egy éves fejlesztő, szerkesztő és kivitelező munka eredményeként jött létre.

A CD-ROM alapú multimédia elsősorban gyerekek és az ifjúság számára készült, szem előtt tartva az oktatás és az ismeretterjesztés igényeit. Ezt szolgálják a szabadon elérhető és felhasználható „média-fájlok”, így a kiadvány a magyar őstörténet és Árpád-házi történelem és művészettörténet „digitális munkafüzete”. Pályázatukban a lemez alkotói Comeniusra hivatkoznak, amikor a szemléltető oktatás jelentőségéről szövegták: Comeniustól származik az az elmékedés miszerint „...nyilvánvaló dolog, hogy a gyermekek – csaknem csecsemőségtől fogva – képekben gyönyörködnek, szemüket ilyen látnivaló dolgokban örömezt legettetik.” Ez a felismerés ugyan több száz éves, de némi változtatással igaz napjainkra is. A felnövekvő nemzedékek szempontjából nem mindegy, hogy a televízió, kábelcsatornák, satellitiek, számítógépek korában miképpen szerzik ismereteiket.

Vannak olyan kifejezések, felkapott fogalmak, melyeket gyakran használunk, mint például a *multimédia*, vagy az *interaktív anyagok*, de alkalmazásukkal, lehetőségeikkel nem vagyunk teljesen tisztában és csak a mindennapi gyakorlat adhat választ az általuk indukált metodikai, pedagógiai kérdésekre.

Az elkészült CD-ROM lemez teljes terjedelmében tartalmazza a kódex facsimiléjét az *1964-ben megjelent hasonmás kiadás képanyaga alapján*. A latin nyelven írt krónika magyar szövegét Geréb László tudatosan archaizáló fordításában rögzítették digitálisan az alkotók a *Magyar Helikon 1971-es kiadása* nyomán. Ez az első olyan középkori kézirat, melynek teljes szövege is hallható, *Papp Zoltán* színművész ihletett felolvasásában. (Folyamatosan hallgatva a mű több mint hat órát vesz igénybe.) A krónika megírásának kezdő dátuma 1358. május 15-e, szerzője feltételezhetően, de nem bizonyíthatóan egy nevét nem említő minorita szerzetes, kinek a XIX. századi hagyomány adta véglegesen a *Kálti Márk* nevet. Márk „különbféle krónikákból szeddegette össze” a magyarok történetét a vízözöntől az 1330-as évekig. A szöveg némi eltéréssel 5 kódexben fennmaradt és díszes királyi példányáról kapta a Képes Krónika-családjá elnevezést. Miniátora szintén ismeretlen, egyes feltételezések szerint Hertul fia, Miklós címerfestő munkája, de az sem bizonyított. A kutatások napjainkra szinte biztosra veszik, hogy a mű első négy fejezete a krónikás önálló alkotása, a többi a középkori hagyományoknak megfelelően átvétel a régebbi gestákból.

A teljes latin szöveget 1867-ben lefordította magyarra Szabó Károly – ez a kódex jó ismerőjének, Toldy Ferencnek előszavával jelent meg – Emmich Gusztáv kiadásában, 12 színes fametszettel díszítve, mely a párizsi világkiállítás díjat nyert. Legújabb – a szövegkritikán alapuló – magyarítása *Bellus Ilonától* való.

Tanulmányozható a lemezen a könyv képanyaga, 147 illusztrációja – egerrel a könyv képeire kattintva –, azokat felnagyítva szemlélheti a használó. *Berkovits Ilona* és *Csapodiné Gárdonyi Klára* képelemzése is előhívhatók ekkor. Ez a fő-rész tartalmazza a fordításhoz készülő jegyzeteket *Mezey László* tollából. Mind-ezek a műtárgy 1959., 1964., 1971. évi kiadásai nyomán kerültek közlésre.

Az alkotók felhasználták az utóbbi 60 év kutatásainak jelentősebb eredményeit tartalmazó tanulmányokat, melyek néha egymással „feleselve” is színes, megragadó képet nyújtanak a kódexről és arról a történelmi korról, amikor ez az egyedi műalkotás született. Így a lemez **Tanulmányok** c. fejezetében olvas-

ható *Berkovits Ilona, Csapodiné Gárdonyi Klára, Dercsényi Dezső, Kardos Tibor, Marosi Ernő* művészettörténeti, *Zichy István* viselettörténeti, *Julier Ferenc* hadtörténeti írása.

Ez a fejezet tartalmazza *Anonimus* Gestáját – mely folytatásra nem találó oldalágát képviseli krónikairódmunknak –, valamint IV. (Kun) László krónikájának a nevét bátran vállaló *Kézai Simon*nak Magyar krónikáját, *Pais Dezső* és *Császár Mihály* fordításában. Latinnyelvű irodalmunk jeles emlékei ezek a gesták és krónikák, melyek három feltételezett szerzőhöz kötődnek. Anonimustól maradtak fenn a honfoglalás kori történetek „az egyszerű nép csacsaka énekei” alapján, *Kézai Simon*nak köszönhetjük a hun–magyar rokonság mondáit, *Kálti Márknak* a királymondákat.

A lemez *Médiatár* fejezetében ismereteket szerezhet a felhasználó az Árpád-házi szentekről, az uralkodók pénzéről és a XIX. századi romantikus történeti festészet jeleseinek a témához illő képzőművészeti alkotásairól.

Mint minden a **multimédia** műfajába tartozó kiadványban, így ezen a lemezen is található ú. n. AWI-k. Ezek: *Poprády Géza*nak, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójának ajánló szavai, a magyar Szent Korona, *Arany János* Rege a csodaszarvasról c. elbeszélő költeménye *László Gyula* színes rajzaival, *Csanádi Imre* Miniatúrák a Képes Krónikából versciklusának részlete. A szépirodalmi szemelvényeket *Neszményi Magdolna* tolmácsolja.

Az élő multimédia bemutatón részt vettek az alkotók: *Posta Pál* producer, *Nagy Balázs* számítógépes grafikus, *Kovács Roland* programozó, valamint *Bíró Ferenc* szaktanácsadó. A kódexben olvasható természeti tünetényekhez fűzött szakszerű és tudományos magyarázatot *Zombori Ottó*, az Uránia Csillagvizsgáló igazgatója és *Nagy Géza* botanikus természetgyógyász, aki Szent László fűvének vitalizáló, gyógyító hatásáról beszélt. A bemutató után a vendégek megkóstolhatták a belőle főzött teát.

A sajtótájékoztatót szót kért *Magyar Bálint* művelődési és közoktatási miniszter, aki többek között elmondta, örül az itt látottaknak, mert ez a CD-ROM összekapcsolja a kéziratos könyvek korát – átlépve mintegy a Gutenberg-galaxison – a XX. század végének technikájával, az Internet és a globális hálózatok világával.

Végezetül ki-ki egymaga is nézegethette a programot, beszélgethetett a látottakról, hallottakról. A népes közönség soraiban jelen voltak azok az alkotók, akik már személyesen, fizikai valóságukban nem lehettek közöttünk, de utódaik, jogörökösök, családjuk révén képviseltették magukat az eseményen.

Az egésznapos bemutató délutánján az Országos Széchényi Könyvtár érdeklődő munkatársainak és pedagógusoknak mutatták be az alkotók a lemezt.

Mire e sorokat a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* olvasói kézhezkapják, már láthatták és olvashatták azokat a cikkeket és beszámolókat, melyek a napisajtóban és a tömegkommunikációs eszközökben megjelentek a rendezvényről, s remélhetőleg az alkotók szándéka szerint már a könyvtárakban hozzáférhető a kiadvány, mely a hazai multimédia-kiadás történetében elsőként dolgozott fel egy könyv- és könyvtártudományi szempontból is jelentős nemzeti kulturális értéket.

Bíró Ferenc

A British Library 1851. előtt kiadott magyar könyveinek rövidített címkatalógusa

összeállította: Geoffrey Arnold

Mivel a British Library magyar könyveinek jelen katalógusa általában véve követi, stílusban és terjedelemben egyaránt, a korábban megjelent rövid-cím katalógusokat; a hozzáértő tudni fogja, hogy a „magyar könyvek” megjelölés nem egyszerűen nyelvre vagy tárgyra utal, hanem olyan könyvekre, amelyeket bármilyen nyelven és bármi tárgyról Magyarországon nyomtattak, és amelyeknek mintegy fele történetesen magyarul íródott.

A Katalógus szintén adottnak veszi, hogy használói nemcsak azzal vannak tisztában, hogy a mai „Cluj” évszázadokon át a magyarul beszélők számára Kolozsvár volt, hanem azzal is, hogy a város neve nemzetközi térképeken általában „Klausenburg”-ként szerepelt. Ugyanez vonatkozik a Pressburg/Pozsony/Bratislava elnevezésekre, valamint sok más város nevére, ahol 1473 (az első Magyarországon, Budán, nyomtatott könyv éve) és 1850 (a Pesti Magyar Tudós Társaság által kiadott könyvek 1835–1850 közé esnek) között nyomda működött. Ebben a vonatkozásban igen hasznosan forgatható az **Index II**, mivel a nyomdaműhelyeket a magyar helységnevek alatt sorolja fel, ahogy néhány későbbi változat is. De még szerencsésebb lett volna, ha az **Index II** nem fejeződik be az 1801. évvel.

Az **Index I** a „válogatott művek index”-e. Azokat a jelen katalógus mintegy 5000 címszava és 6000 kötete közül válogatásra került műveket tartalmazza, amelyeknek címlapja egyáltalán nem, vagy csak kezdetük mögé rejtve, tünteti fel a szerző nevét. Ez az index nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a rövid-cím katalógus jól forgatható legyen. De még ennél is több gyakorlati haszonnal szolgál a minden egyes tételre aprólékosan rávezetett British Library polcjelzés. A könyvtár olvasói kölcsönzési lapjaikat előre kiállíthatják, és így még aznap hozzájuthatnak a könyvhöz anélkül, hogy előzetesen a kézikönyveket böngészniök vagy a CD-ROM katalógus lemezével bajlódniuk kellene.

A Katalógus gondos átolvasása közben az olvasó néhány zavarba ejtő címmel találkozik. Szép számmal vannak „magyar könyvek”, amelyeket Magyarországon kívül nyomtattak. Feltehetőleg azért kerültek be a jelen katalógusba, mert vagy magyarul íródtak (pl. Bod Péter: Az Isten vitézkedő Anyaszentegyháza, Bázél, 1778.), vagy mert tárgyük a magyar nyelv. (Pl. Farkas János: Gründliche ungarische Grammatic, Bécs, 1779.) Az **Index III**-ból úgy tűnik, hogy ez a feltételezés helytálló. Érdekes lenne látni, hogy milyen a nyelvek megoszlása ebben a British Library magyar könyveiről kiadott rövidített címkatalógusban. Az „A” kezdetű címszavak vizsgálata 42%-os magyar, 40%-os latin, 18%-os német és 5%-os más nyelvek megoszlást tárt fel. Ha ezt összehasonlítjuk a Catalogi Bibliothecae Hungaricae Széchenyiano Regnicolaris, Supplementum II. Scriptores Hungaros (Spronii, Typis Siessinanis, 1807.) katalógussal, egy terjedelmében és tárgyában hasonló kiadvánnyal, érdekes eredményre jutunk. Az „A” kezdetű

címzavak (számuk 10%-kal több) a következő megoszlást mutatják: magyar 20%, latin 38%, német 37%, egyéb nyelvek 5%. Ez a Széchényi kiegészítő katalógus (a benne szereplő művek ma a Magyar Nemzeti Könyvtár részét képezik) az 1807 előtt nyomtatott műveket öleli fel szemben a British Library-ével, amely 1851-ig veszi számba a könyveket. A két évszám közé esik a magyar reformmozgalom és az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc, amelyek magyarizációját adják a magyar nyelv fellendülésének. Amit azonban sehogy sem tudok megmagyarázni, az ennek a figyelemre méltó Supplementum II-nek a teljes hiánya a British Library magyar rövidített címkatalógusából. Amikor 1963-ban saját Supplementum II példányomat szereztem, négy másik példány létezéséről volt tudomásom, egy közülük az akkori British Museum Library-ben. Akárhogy is van, nagyon tanulságos e két ritka és régi könyvkatalógus összehasonlítása. A címzavak kevesebb mint fele egyezik meg! Meg kell azonban jegyezni, hogy a Széchényi katalógus nem korlátozódik a történelmi Magyarországon kiadott könyvekre. Mindent egybevetve tényként állapíthatjuk meg, hogy a British Library jelentős számú olyan magyar könyvvel rendelkezik, amelyekkel a Magyar Nemzeti Könyvtár nem, és amelyek (ismerve a magyar vidéki könyvtárak kifosztását) más magyar könyvtárakból is valószínűleg hiányoznak. Természetesen a Széchényi Könyvtár még így is több régi magyar könyvvel rendelkezik, mint bármely más könyvtár, akárhol legyen is az.

Megalapozott az az állítás, mely szerint a British Library 1851 előtti magyar könyveinek gyűjteménye a nyugati világ legértékesebbike. Bár a washingtoni Kongresszusi Könyvtár Bakó Elemér által összeállított magyar katalógusa, vitathatóan ugyan, nagyobb számú könyvállományt mutat, a Kongresszusi Könyvtár korai anyaga elmarad a British Library gyűjteménye mögött. A British Library gyűjteményének kiváltsága elsősorban Thomas Wattsnak köszönhető, aki viszonylag nagy összegeket tudott könyvvásárlásokra fordítani, ami utódairól már nem mondható el.

A világ legnagyobb angol nyelvű könyvállományának összegyűjtését Panizzi törekvésének és buzgalmának tulajdonítják, akinek tevékenysége Watts-éval esik egybe. A nemzeti irodalmak vonatkozásában pedig ő hozta létre a második legnagyobb gyűjteményt, amelynél csak az egyes nemzeti könyvtárak állománya nagyobb. Az angol nyelv tekintetében a Kongresszusi Könyvtár mára messzire meghaladta a British Library könyveinek számát, de a többi nyelv vonatkozásában a British Library még mindig jónéhány „második hely”-et mondhat a magáénak. Magyarország nem esik ezek közé. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára egészében véve nagyobb gyűjteménnyel rendelkezik, mint a British Library, a korai könyvek tekintetében pedig gyűjteménye a British Library-éhoz mérhető. Mindazonáltal a British Library gyűjteménye nemcsak terjedelme és mélysége, hanem hozzáférhetősége miatt is figyelemre méltó, hiszen a jelen katalógus részét képezi az Általános Katalógus CD-ROM változatának.

Remélhetőleg a Magyar Rövidített Cím Katalógus sok tudományos kutató és tudós magánember íróasztalán megtalálható lesz a jövőben, éppúgy, mint az Európa bármely részéből régebbi anyaggal rendelkező nagyobb könyvtárakban. A múlt magyar könyvei valaha – a mainál sokkal inkább – szerves részét képezték egy széles könyvnyomtatási és -kiadási hálózatnak, amiről Arnold összeállítása bőszégesen tanúskodik.

Megjegyzés: 1984-ben a jelen sorok szerzője felajánlotta a British Library olvasószolgálatának, hogy a British Library magyar könyveinek teljes rövid-cím katalógusát, 1990-ig bezárólag, elkészíti. A könyvtár fontolgatta a javaslatot, de végül is tekintettel a CD-ROM bevezetésére, elvetette.

Kabdebó Tamás

(angolból fordította Dely Ildikó)

(Short Title Catalogue of Hungarian Books, London, The British Library, 1995. 354 p.)

Egy nyak-kímélő javaslat

Nyaktornának rövid távon megtezi. De 10-15 perc múlva már szédülést, émelygést okoz. Előbb-utóbb arra készíti az olvasót, hogy fogja az addig kiválasztott könyveket, s a kölcsönzőpult érintésével hazafelé vegye az irányt.

Arról van szó, hogy az európai és az angol-amerikai könyvkiadói gyakorlat eltérő módon nyomtatja a címet a könyvek gerincére. Ha minden könyvet úgy helyezünk a polcra, hogy szembe fordítva el tudjuk olvasni a címet, akkor a magyar, német, francia stb. művek gerincén a cím alul kezdődik, azaz a cím elolvasásához balra kell billentenünk a fejünket, az amerikai kiadásúak esetében azonban épp fordítva: a cím felül kezdődik, fejünket tehát jobbra kell billentenünk. (Köztünk szólva: az amerikai látszik logikusabbnak, hiszen ha a könyveket úgy tesszük lapjával egymásra, hogy a borító felénk nézzen, a gerincen így is könnyen el tudjuk olvasni a címet, míg az európai címek ilyenkor fejre állnak...) Ez a jobbra-balra billegtetés különösen akkor zavaró, ha a könyvtár szabad polcos állományában nagy mennyiségű amerikai és brit kiadvány található (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában, az Országos

Idegen Nyelvű Könyvtárban, az Akadémiai Könyvtárban stb.).

Javaslatom felkavaróan egyszerű. Ahelyett, hogy leveleket íránk a világ összes kiadójának, és megpróbálnánk rábírní őket, hogy ezentúl egyformán nyomtassák a gerinc-címeteket, válasszuk ki a könyvtárunkban domináns gyakorlatot, s a többi könyvet fordítsuk fejjel lefelé a polcon. Ez nagy mértékben kímélné az olvasó nyakát, bár esetleg azzal a sokak által nem kívánt következménnyel járna, hogy az olvasó tovább maradna a könyvtárban. (Hosszabb távon, ezt sem hallgathatom el, egyes kötetek újra-aranyozása is szükségessé válhat.)

Az olvasó megalégedésétől nem kell félnünk. Előbb-utóbb tőle függ majd, mennyi pénzzel gazdálkodhat a könyvtár (Amerikában máris közvetlen „könyvtár-adót” szednek), s nem lesz közömbös, jól érzi-e magát az olvasó a könyvtárban vagy sem.

Nyak-kímélő javaslatról beszélttem, holott tudatában vagyok: a könyvtárosok konzervatívak, s ez a léha javaslatom könnyen a nyakamba kerülhet. Mindegy. A haladásnak időnként mártírokra is szüksége van. Amellett titokban én is olvasó vagyok. S elegendő van már a billegtetésből!

Mándy Gábor

Vargha Balázs

1996 tavaszán – mint Dürer szép metszetén a Melancholia – egy kissé titokzatos istenség lehajtotta a fejét. Ezt a géniust úgy hívták, hívják, hogy Fabula. E kedves, nagyszívű mitikus alak – az emberi szív és képzelet teremtménye – gyászolja most Vargha Balázst.

*

Nem tudom, hogyan alakult ez. Csak arra emlékszem, hogy – még ifjú voltam és raktáros az OSZK-ban – egykor egy sugárzóan szép ember a francia forradalom (igen ritkán használt) nagy, szép kötésű újságját, a *Le Voix de Peuple*-t jött átkölcsonözni a Petőfi Irodalmi Múzeumba. Aztán tíz évvel később találkoztam vele az OSZK-KMK-ban, ahol szellemi rangját tekintve Sallai István (és Szentmihályi János) mellett őt tartottuk a szakma egyik Ászának. Nem volt ő „komoly”, reggelente mindig eldurantotta a pohár tejhez vett sóskifli zacskóját, kávézásunk közepette elmesélt valami történetet Csokonairól vagy Kosztolányiról, esetleg elmondott – ízelgetve Arany zsenijét – pár rímeket a Bolond Istókból. Aztán elviharzott a dolgára: a tévébe Fabulát csinálni, gyermekkönyvtáros konferencián előadni, Sallaival vitatkozni, meditálni, filologizálni. Bonyolult vonalvezetésű pályájának csak egy állomása volt – de fontos, sokaknak.

Minden kollégája, tanítványa – Szentgotthárdtól Mátészalkáig – tudta: amit Balázs mond, gondol az eredeti, fontos, az a gyermekkönyvtárak koncepciójában, pedagógiájában – **v i l á g s z á m** (!!!).

Amit nevezetes otthában, majd teológként, később meg Karácsony Sándor tanítványaként Debrecenben elsajátított, azt átfordította a könyvtár nyelvére: a játék, a kreativitás, a szabad alkotó szellem kurzusát vezette a gyermekkönyvtárosok több nemzedéke számára. Akik – tudván, hogy a sors ajándéka ez – lelkesen „ültek a lábainál”. Náluknál jobban csak magukat a gyerekeket szerette, azt, ha velük nyelvet, zenét, színt, képet játszhatott, s majd’ mindegy volt neki, hogy ez egy kisközségi gyerekkönyvtárban vagy az MTV stúdiójában zajlik-e.

Mint mondtam: Falbula isten – mert az ő védenca volt a sok kiváló Vargha közül a Balázs – most lehajta szomorúan a fejét. De mi, a halott hívei (szívünkben a csendes elhatározással: szelleméhez megpróbálunk hűek lenni), kérjük meg őt, ne búsuljon oly nagyon: nincs mese, jó volt, igaz volt, példa volt... Avagy mondjuk így – tán az unokáknak (s ebbe még Kosztolányi Halotti beszéde is „belejátszik”): „Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy igaz ember (egyebek között: könyvtáros), úgy hívták, hogy Vargha Balázs...”

Fogarassy Miklós

Kellner Bernát emlékezete

Az idei késve érkezett tavasz első napjának hajnalán néhány hónapos betegség után elhunyt KELLNER BERNÁT, a Somogy Megyei Könyvtár nyugdíjas, Álami-díjas könyvtárigazgatója, a magyar könyvtárügy egyik jeles és emlékezetes egyénisége. Hamvait 1996. március 27-én helyezték örök nyugalomra a kaposvári Izraelita Temetőben kis családjá és a nagy család, a kaposvári, somogyi könyvtárosok, barátok, tisztelők népes seregétől kísérvé.

Élt 87 és fél esztendőt, élt egy a küzdelmektől és szörnyűségektől sem mentes, munkában, sikerekben teljes életet.

KELLNER BERNÁT 1950-től 1975-ig állt a somogyi könyvtárügy, de sok tekintetben az egész magyar könyvtárügy szolgálatában. Meghatározó egyénisége volt a könyvtárak vonatkozásában eléggé elmaradott somogyi könyvtárhálózat szervezésének és kiépítésének, részese volt a magyar könyvtárügy sikeres és eredményes fejlődésének. Negyedszázadon át és azon túl nyugdíjasként közművelődési és könyvtári szakfelügyelőként is éveken keresztül járta Somogy megye falvait, hogy a kezdetekben helyet találjon a néhány polcnyi könyvnek, hogy egy iskola épületén, egy üres bolthelyiség vagy kultúrház falán megjelenhessen a „községi Népkönyvtár” fakószínű táblája. Ment, érvelt és vitakozott a könyvtárügy, a szebb és korszerűbb könyvtárak építése érdekében; hogy felépüljön Kaposváron az első korszerű szabadpolcos megyei könyvtár. A tervezésben méltó társakra talált Sallai István és Tombor Tibor személyében. Cselekvően tett annak érdekében, sok esetben a pénz és az építőanyag előteremtése érdekében is, hogy közel másfélszáz megyei településen, köztük Szókedencsen, Marcaliban, Fonyódon, Csokonyavisontán, Balatonlellén, Öreglakon, Somogyváron, Nagyberkiben és Siófokon méltó, szép otthona legyen a könyvtárnak, amelyeket népes olvasótábor látogat és használ azóta is.

Hosszú éveken át részt vett az Országos Könyvtárügyi Tanács munkájában és tagja volt a Könyvtáros folyóirat szerkesztőbizottságának is. Szerkesztett néhány somogyi könyvtári évkönyvet, elkészítette az első somogyi sajtóbibliográfiát, írt a gyakorlati hálózati, módszertani munkát segítő kézikönyvet és számtalan figyelemre méltó, sok új javaslatot, szakmai megoldást ismertető cikket. Gondosan, nagy felkészültséggel született írásaira figyelt az egész ország könyvtáros társadalma.

A közért dolgozó, fáradhatatlan egyéniség volt. Három évtizeden át tagja volt Kaposvár város tanácsának és annak művelődési bizottságának. Felszólalásai, jobbjóító szándékú észrevételei és javaslatai esetenként vitára ingereltek, de odafigyelni kellett rájuk. Írt a helyi újságba és más lapokba, folyóiratokba a külföldi szakmai és turista útjain látottakról. Elemzések, jegyzetek, riportok, tudósítások, tárcák, helytörténeti és zenekritikai írások, megemlékezések és sok-sok vidéki szakmai pedagógiai és irodalmi előadás igazolja alkotó szellemének gazdagságát és színességét.

A realitásra és a szüntelen cselekvésre, akarásra és a hittel végzett munkára épülő álmok szárnyán járt évről évre, szinte életének végéig és tette tartalmasság, sikeressé egész életét.

Érdemes, talán kell ma is idézni Kellner Bernát küzdelmes életének másik oldaláról is, amikor a háború alatt egy különleges büntetőszázad meggyalázott tagjaként jutott el a Donig és vonult vissza egyre ritkuló, útközben elfogyó sors-társaival egy ausztriai haláltáborig, ahonnan megmenekülve tudott új életet kezdeni. Egy 1994. június 25-én Kaposváron a zsidó áldozatok emlékműve előtt elmondott beszédében nemcsak emlékeztetett, hanem 50 év múltán is a humanista értetlenségét fejezte ki, amikor azt mondta: „Még mindig megfejthetetlen rejtély a döbbenetes kérdés, hogyan történhetett meg Európa közepén, az egész művelt világ szeme láttára, hogy a hazugságok rőzsetüzével felszított gyűlölet, rablóöszön és történelmi vakság úrrá lehetett az évszázadokon át lelkekbe ágyazott emberi erkölcsi normákon.”

Reméljük, akad majd egy fiatal somogyi könyvtáros, aki e gazdag könyvtárosi és sokoldalú emberi élet írásban is megjelent alkotásait bibliográfiába összegyűjtve is megőrzi Kellner Bernát szinte egy emberöltőnyi tevékenységét a hálás utókornak. Mert sokan vannak, akik magukban őrzik a közös munkából, a szigorúságából és az emberségből eredő közös emlékeket.

Búcsúztatásán a másik, már ugyancsak pár éve nyugdíjas könyvtáros, az utódigazgató, Szita Ferenc egy Radnóti-idézettel, az elhunyt kedvelt költőjének soraival fejezte be megemlékezve elköszönő beszédét:

„Halott keze nem fogja már a tollat,
behunyt szeme nem lát több éjszakát.
Örök világosság, kibomló égi láng
röppen felé a földi füstön át.”

(Radnóti: Csak csont és bőr és fájdalom)

Az OSZK KMK tanfolyamai 1996. ősztől

Korszerű könyvtári és információs szolgáltatások szervezése

Könyvtári menedzsereknek, tájékoztatói szakembereknek szervezzük ezt a tanfolyamot. Izzelítő a programból:

Közélet, demokrácia, önkormányzat, információ

Változtatások és a könyvtár

Az információ jelentősége és az üzleti verseny

Mit old meg az információ a társadalomban és mit nem?

Trendek, tendenciák, divatok és a konzervens könyvtárosi lelkénység

Mitől korszerű a könyvtár?

Az egyetemi könyvtárosképzés felkészítése az új információs szakemberek felkészítésében

Szó lesz az adatbázisok használatáról, hálózati kezelésről, a távhálózati szolgáltatásokról,

és lesz Internet-barangolás a Netscape segítségével stb.

Az egyéves tanfolyam október elején indul, az egynapos előadások kététhetente lesznek.

A tanfolyam díja 20000 Ft.

Részletesebb tájékoztatás telefonon a 2021-203-as számon kérhető

dr. Csapó Edit-től, vagy Törökne Jordán Katától.

Képesítést adó könyvtárosasszisztens-képzés

a művelődési és közoktatási miniszter 10/1995 (IX. 22.) sz. rendelete alapján a közművelődési és egyéb könyvtárakban dolgozók, valamint *külön táncsoportban az iskolai könyvtárosok* számára.

Az oktatás szeptemberben kezdődik, a záróvizsgára 1997 májusában kerül sor.

Jelentkezési határidő: augusztus 25. A tanfolyam díja félévenként 15 ezer Ft.

Továbbképző tanfolyamok feldolgozó könyvtárosok számára

A képzést témakörönként tartjuk, az elméleti részt néhány hét elteltével gyakorlatot követi. Ez idő alatt készítik el a hallgatók házi feladatukat. A témacsoportok egymástól függetlenek,

ám aki szükségét érzi ennek, az egész sorozatot végighallgathatja (kedvezményes áron).

Jelentkezési határidő: 1996. szeptember 10.

Témakör	Élmélet	Gyakorlat	Házi feladat vissza- küldésének határideje	Tanfolyami díj
I. A könyvtári dokumentumok köre: hasonlóságok és különbségek a fellás szempontjából. A bibliográfiai leírás	okt. 14-15 hétfő-kedd	nov. 8. péntek	okt. 28. hétfő	4000 Ft
II. A bibliográfiai leírás besorolási adatai	okt. 24-25 csüt.-péntek	nov. 20. szerda	nov. 14. csüt.	4000 Ft
III. A leíró katalógus bibliográfiai tételeinek szerkesztése	nov. 21-22 csüt.-péntek	dec. 9-10. hétfő-kedd	dec. 2. hétfő	6000 Ft
IV. A bibliográfiai tételek besorolási szabályai A könyvtár katalógushálózata, tartalmi és formai követelmények (2+2 nap)	→	1997-ben, később közölt időpontban	←	6000 Ft
V. Időszaki kiadványok bibliográfiai leírása és besorolási adatainak megválasztása (3+2 nap)	→	1997-ben, később közölt időpontban	←	8000 Ft
VI. Az időszaki kiadványokban megjelenő részdokumentumok bibliográfiai leírása (3+2 nap)	→	1997-ben, később közölt időpontban	←	8000 Ft
Kedvezményes tandíj I-VI. témacsoportra együtt:				25000 Ft

A tanfolyamokra a jelentkezéseket a választott téma megjelölésével az Országos Széchényi Könyvtár, KMK oktatási és módszertani osztály, Budavári Palota, F-épület 1827 címre várjuk.

Könyvtár egy szakközépiskolában

Régi, patinás középiskoláink nagy hírű, muzeális értékű könyvritkaságokkal büszkélkedő könyvtárai évszázadok során alakultak ki. Több nemzedék szorgalma, áldozatkészsége és kultúraszeretete hozta létre a becses s gyakran hatalmas könyvvállományt ezekben a – zömmel hitfelekezeti – gimnáziumokban.

Vajon a mi korunkban alapított állami középiskolák könyvtárai – mert könyvtár nélkül már nem épült új középiskola a rendszerváltás előtti évtizedekben – milyen színvonalat képviselnek? Milyen s mekkora az állományuk? Milyen szolgáltatásokat tudnak nyújtani diákjaiknak, tanáraiknak? Pénzközpontú új világunkban vajon szellemi műhely-e még az iskolai könyvtár, amelynek kisugárzó hatása van az intézmény életére? Ilyesféle kérdések ötlöttek fel bennem, amikor elindultam a kispesti *Trefort Ágoston Két Tannyelvű Szakközépiskolába* könyvtárlátogatásra.

Folyton megújuló szakmai profil

Könnyű megtalálni az iskolát: szecessziós stílusban emelt, műemlék jellegű épülete közvetlenül a Kossuth téri forgalmas piac mögött magasodik. A századelőn polgári iskola működött benne, később pedig, 1945 után a kerület gimnáziuma költözött be a falai közé. A gimnázium 1964-ben új otthont kapott a városrész másik pontján, és az üresen maradt, elöregedő épületben helyezték el az 1959-ben alapított s egy kommunista politikusról, Latinca Sándorról elnevezett szakközépiskolát, amelynek nemrég, 1991-ben lett névadója *Trefort Ágoston*, Eötvös József érdeműs utódja a kultuszminiszteri bársonyszékben.

Treforról kevesen tudják, hogy nagy pártfogója volt a magyar iparoktatásnak is. Azt hirdette, hogy „*kellőleg előképzett és megfelelően továbbképzett, jól iskolázott, fiatal iparosnemzedékek nélkül a mindenfelé hangoztatott és kívánatosnak elismert ipari fejlődés csak illúzió marad.*”

Nincs szándékunkban az iskola történetében elmélyedni s részletes visszatekintéssel traktálni az olvasót, mindössze két olyan mozzanatra utalunk az intézet múltjából, amely valamiképpen összefüggésben áll a könyvtárával is. Először az 1978–1980 között elvégzett nagyszabású renoválást említjük meg, amikor is hatvanmillió forintot költöttek az épület teljes felújítására és kibővítésére. Ebből az akkor ugyancsak tetemesnek számító summából jutott önálló és a növekvő iskolai igényeknek megfelelő könyvtár kialakítására is. Második helyi sajátosságként a képzési arcél többszöri s bátor átszabását tartjuk említésre méltónak. A szakmai váltásoknak nem kis szerepük volt a könyvtári állomány sokszínűbbé válásában.

Kezdetben géplakatosokat és elektroműszerészeket képeztek, elsőként az országban szakképzési céllal, aztán kezdeményezők voltak a tanfolyam jellegű technikusképzés megindításában. Később az ipari szerkezetváltás követelményeihez

igazodva áttértek a számítástechnikai képzésre. A nyolcvanas évek végétől – a Világbank ifjúsági szakképzési programjának keretében – *mechatronikai technikusokat* képeznek itt. (A mechatronikáról azt kell tudnia a kívülállónak, hogy ez a komplex és vadonatúj szakiskolai tantárgy, miként elnevezéséből sejtethető, a mechanika, az elektronika és a számítástechnika kardinális elemeinek összegyűrásából jött létre.)

Említésre méltó az is, hogy a Trefort az ipari szakközépiskolák közül elsőként kapcsolódott be a két tannyelvű oktatásba. 1990 óta számítástechnikai szakon évente indítanak egy magyar–angol tanítási nyelvű osztályt is. Az angolul folyó oktatást az iskola könyvtárában egy háromezer kötetes idegen nyelvű, változatos tematikát kínáló gyűjtemény szolgálja.

Évről évre új kihívások érnek bennünket – tájékoztat *Varga Lajos* igazgató –, de mi nem térünk ki előlük. Nálunk nem lehet a babérokon megpihenni, mert itt mindig történik valami új dolog. Ezt érezte meg *Göncz Árpád* köztársasági elnök, amikor három évvel ezelőtt Kispesten járt, és a következő észrevételt jegyezte be az iskola emlékkönyvébe: „*Csuda egy iskola ez! Tartsátok meg ilyenek, tanárok és diákok közösen!*”

Indulás ötszáz kötettel

Ötési albérleti hányódás után jutott az iskola saját épülethez. Kispesti általános iskolákban megtűrt albérllökként nem az iskolai könyvtár fejlesztése volt az első számú nevelőtestületi feladat, nem is sürgette senki. Amikor beköltöztek a Kossuth téri épületbe, a teljes könyvállományuk alig érte el az ötszázat, és ez a kevéske könyv simán elfért néhány üvegajtós szekrényben.

Meglehetősen sokáig, 1972-ig álltak fenn a mostoha viszonyok, ugyanis addig itt sem volt különálló helyisége a csak lassan gyarapodó könyvtárnak. Még egy lyuk sem. Ekkor viszont valahogy szorítottak neki egy kis szűk termet. Végérvényesen csak az 1980-as esztendőben, a nagy felújítás és épületbővítés során oldódott meg a több mint egy évtizede vajúdo probléma: a főépület földszintjén jutott egy hatvan négyzetméteres helyiség a könyvtár számára.

Eszes Erzsébet könyvtáros szerint – magyar-orosz-német-eszperantó szakos tanári szakképesítése van a könyvtárosi mellé – most még elegendő ez a terem az utóbbi másfél évtizedben tizenkilencezer darabra szaporodó könyvtári egység számára. Ennek ellenére már a bővítésen törik a fejüket. Újabb négyzetmétereket már nem tudnak hozzácsatolni, ezért fölfelé fognak majd terjeszkedni, mivel még két sor könyv elfér a mostani polcok teteje és a mennyezet között.

Egyelőre tehát nincs zsúfoltság a könyvtárban, aminek egyéb oka is van, mégpedig az, hogy az iskolához tartozó kollégiumban lététként van elhelyezve a háromezer kötetes idegen nyelvű anyag. Ezek gondozását és kölcsönzését *Kondé László* kollégiumi nevelőtanár végzi.

Hogyan oszlik meg a most már nem lebecsülendő gyűjtemény, amelynek a 19 ezres száma tartalmazza a hang- és videokazettákat is? (Ez utóbbiakból összesen 450 egységük van.)

Érdekes, hogy ebben az ipari jellegű szakképző iskolában is a szépirodalmi művek – jelentős mértékben a kötelező és az ajánlott olvasmányok – teszik ki az

állománynak mintegy a felét. Szinte mindegyik előírt műből fél-, sőt egész osztálynyi mennyiség áll a diákság rendelkezésére. A gyűjtemény másik felén osztozik a történelem, a tudományos ismeretterjesztés, a technikai-műszaki és a természettudomány, a művészet és a sport, illetve a nyelvtanulást és a szaktárgyi felkészülést segítő idegen nyelvű (zömmel angol) könyvek.

Szaktárgyi kézikönyvekkel, lexikonokkal, szótárokkal kitűnően föl van szerelve a könyvtár. Ilyen irányú gondjaik sincsenek. A kézikönyveknek és a különböző audiovizuális információhordozóknak csak kis része sorakozik a könyvtár polcain, a többi a tanári szobában, illetve a szertárak szabad polcain bármikor hozzáférhető, akár tanárok, akár diákok keresik.

Így is jelentős a könyvtár forgalma. A betérő diákok gyakran kérnek szakkönyveket, nemcsak a tanárok, amelyekből fölkészülhetnek egy-egy tanórai külön szereplésre. A könyvtáros rendszerint a téma feldolgozásához is ajánl nekik módszertani ötleteket. Afféle szolgáltató szellemi műhely ez a könyvtár.

Beszerzés, de nem a maradékelv szerint

Muzeális értékű könyv nincs a Trefort Szakközépiskola birtokában. Sem az iskola alapításakor, sem később nem jutottak ilyen jellegű örökséghez vagy adományokhoz. Néhány tucat angol nyelvű, friss kiadású szépirodalmi könyvet kaptak az angol és az amerikai követségtől, egy minisztériumi pályázaton pedig nyolcvan darabból álló videotékát nyertek; ezeken kívül minden könyvük, kazettájuk saját szerzemény.

Nézem az évente beszerzésre fordítható költségvetési összegek alakulását, és azonnal kiteszik a számokból, hogy az állománygyarapításra fordítható pénzzel az igazgatóság nem bánik szűkmarkúan; házi költségvetésükben nem a maradékelv érvényesül, amikor a könyvtári kiadásokra kerül sor. Az utóbbi évek adatai ezek: különböző források igénybevételével 1993-ban 696 ezer, 1994-ben 367 ezer, 1995-ben 468 ezer forint jutott könyvtári beszerzésekre. És hogy mire futott egy-egy év keretéből? 1993-ban 1682, 1994-ben 584, 1995-ben 632 új könyvtári egységgel gyarapodott az intézmény.

Ne hallgassuk el, hogy a világbanki képzési programban való részvétel új anyagi forrásokat is jelent a bekapcsolódó iskoláknak, ez tükröződik a Trefort könyvtári költségvetésében is! Mindemellett természetesen az sem mindegy a könyvtár számára, hogy milyen pedagógus igazgatja az iskolát. Ha a direktor igazi barátja a kultúrának, és szívügyének tekinti az iskolai könyvtár sorsát, akkor lehet enyhíteni a mostoha körülményeken, anyagi nehézségeken. A Trefort Ágoston Két Tan nyelvű Szakközépiskola vezetője, Varga Lajos ugyan műszaki ember, de – mint mondja – gyerekkorától fogva nagy könyvbarát. A humán kultúra iránti fogékonyság még a pápai református kollégiumban erősödött meg benne, ahol középiskolás éveit töltötte. Látogatásomkor a könyvtárról beszélgetve jegyezte meg az alábbi szentenciát: „A könyvtár nélküli iskola nem iskola.”

Persze a kispesti szakközépiskolában sem minden fenéig tejfel, mert a tisztas beszerzési keret sem elegendő a reális igények kielégítésére, manapság oly mérvű a drágaság, ezért aztán itt is össze kell húzni a nadrágszíjat a mostani ínséges években. Kevesebb hetilap és folyóirat előfizetésére telik, mint korábban. Az idei

tanévben mondták le a *New Scientist* című angol szaklapot, amelynek egy negyedévi előfizetési díja már csaknem negyvenezer forint; ennyi pénzt napjainkban egy magyar iskola nem tud előteremteni.

Szerencsére birtokukban van az angol nyelvű *Britannica Enciklopedia* sorozatnak mind a huszonnégy kötete, a kiegészítő CD lemezzel, és ennek nagy hasznát veszik a szaktanárok, akiknek jelentős része beszél angolul. Eszes Erzsébet amiatt is panaszkodott, hogy egyre drágábbak az idegen nyelvű szakkönyvek. „Egy angol nyelvű jobb tanári matematika-kézikönyvért ma 15-18 ezer forintot is elkérnek – jegyezte meg –, de rendszerint a valamire való számítástechnikai kiadványok ára is már öt számjegyű.”

Jelenleg két angol nyelvű lap jár az iskolának, a *BBC English* és a *Newsweek*. A magyar nyelvű hetilapok és folyóiratok közül kereken negyvenre fizetnek elő, köztük a szaktanárok módszertani lapjaira és a szakirányú folyóiratokra.

Olvasó diákok

Évente átlagosan hatszáz diák koptatja a Trefortban az iskolapadokat. A most folyó tanévben 612 beiratkozott tanulójuk van. Elvileg minden gyerek tagja a könyvtárnak, és a szabadpolcos rendszer révén szinte mindenki igénybe veszi a szolgáltatásait a tanév folyamán, de elvitelre nem mindenki kölcsönöz ki könyveket. 1993-ban 163 tanuló 571 kötetet, 1994-ben 305-en 1080-at, 1995-ben 293 diák 1176 könyvet vett kölcsön a könyvtárból.

Eszes Erzsébet azt figyelte meg, hogy újabban mind több tanuló jár olvasgatni az ő birodalmába. Az utóbbi két évben észrevehetően emelkedett a kötelező olvasmányok iránti érdeklődés is. Nemegyszer hallja a fiataloktól, hogy otthon a családnak már az olcsóbb, fűzött könyvek, például az iskolai kötelező olvasmányok vásárlására sem telik. Sokan emiatt forgatják itt a könyvtárban a folyóiratokat és a kézikönyveket is. Tartalmi szempontból a tanulóifjúság körében ez idő tájt egyértelműen a számítástechnika a sláger téma.

Vannak, akik csak egy jó szóra térnek be a könyvtárhoz, aki szinte baráti kapcsolatban áll olvasni szerető tanítványaival. Eszes Erzsébet heti négy órában németet tanít. Mint mondja, roppant fontos, hogy a könyvtáros legalább néhány órában tanítson is, mert ily módon még gyümölcsözőbb emberi viszony alakul ki a könyvtáros tanár és a tanulók között.

A könyvtár kötelező nyitvatartási ideje heti húsz óra, Eszes Erzsébet azonban ennek csaknem a kétszeresét teljesíti. Hogy miért? „Elrontottak a kollégák és a tanulók, vagy talán én kényeztettem el őket, mert nem tudok nemet mondani az érdeklődőknek „záróra” után sem; délelőtt és délután egyaránt rendelkezésükre állok. Én már csak ilyen maradok; mert szeretem a hivatásomat, a kultúrát és a fiatalokat.”

Látogatásom végén a könyvek és az iskolai könyvtárak jövőjéről folytattunk eszmecserét. Sem a könyvtáros kollegina, sem az igazgató nem nyilatkozott borúlátóan. „Aranyosak, érdeklődők a mai diákok, szeretik a könyveket, állapította meg Eszes Erzsébet, s azzal pedig, hogy évről évre növekszik az audiovizuális ismerethordozók száma, a könyvforgalom, az olvasási kedv szükségszerűen nem esik vissza. Ez számomra megnyugtató.”

„Nekem is van sokféle csodamasinám otthon, vallotta be Varga Lajos igazgató úr, de azért verseket és regényeket nem a számítógép képernyőjéről olvasok. Leemelek egy könyvet a polcra, aztán kényelmesen elhelyezkedem a fotelben. Nagyszerűek az ilyen esték! Tegnap este például ismét Kosztolányi Dezső verseiben merültem el. Szerintem a Gutenberg-galaxisnak a 21. században sem lesz vége.”

P. Kovács Imre

A Könyvtári és Informatikai Kamara hírei

Beszámoló a Könyvtári és Informatikai Kamara
1995 és 1996 májusa közötti időszakban végzett munkájáról

Az elmúlt évet a Kamara alap célkitűzései szempontjából kívánom értékelni. A Könyvtári és Informatikai Kamara egyrészt a könyvtárak érdekképviseleti és érdekérvényesítő szervezete, másrészt annak a folyamatnak támogatója, amely hozzájárul a könyvtári környezet, illetve a könyvtárak korszerű átalakításához. Ezen szempontok szerint az elmúlt évünk igen sikeres, sőt nyugodtan állíthatom, hogy a legsikeresebb volt.

1995 októberében rendeztük meg, együttműködve a többi könyvtári szervezettel, az „Összefogás a könyvtárakért” országos akciósorozatot. Ez a kampány a könyvtárakon keresztül a társadalom jelentős részét is megmozgatta, figyelmüket a könyvtárakra, a könyvtári szolgáltatásokra, a könyvtárak új szerepkörére irányította.

Úgy gondolom, hogy mind a Kamara, mind az egész könyvtáros társadalom ez alatt a hét alatt kitett magáért és bebizonyította, hogy egy jó cél érdekében képes összefogni és együttműködni. Ez összhangban volt a program célkitűzésével is, nevezetesen az összefogás példázásával és a könyvtárak új arculatának megjelenítésével.

Felismerve az ügy fontosságát az akció fővédnökségét elvállalta Göncz Árpád köztársasági elnök, a védnökök között volt a kultuszminiszter, a kulturális és informatikai terület szakmai szervezeteinek elnökei mellett a Rádió és Televízió elnöke is. Sikerült megnyerni és a program mellé állítani a társadalmi és gazdasági élet számos képviselőjét is.

Ez volt az első, egy egész hétig tartó olyan rendezvénysorozat, amikor a könyvtárakkal, a könyvtárüggyel naponta foglalkoztak az országos napilapok, a TV, a rádió, a helyi lapok és a média. Mindez történt azért, mert a szakma egésze magáénak érezte ezt a programot, és országszerte mindenki érdeklődésére számotartó rendezvények születtek. Minden bizonnyal olyan hét volt, hogy a társadalom egésze számára fogalmazódott meg a könyvtárak alapvető, a társadalom szempontjából fontos szerepe: az, hogy a könyvtárak aktív részesei és segítői a társadalmi és gazdasági változásoknak.

Ugyanakkor ezzel a programmal csatlakoztunk az Európában már eddig hasonló akciókat megrendezett országokhoz is. Úgy gondolom, a könyvtáraknak

sikerült elfogadtatni új arculatukat, nevezetesen azt, hogy a könyvtár több mint a könyvkölcsönzés és olvasás helye, annál inkább a társadalmi és gazdasági átalakulás és struktúraváltás alapintézménye.

Az összefogást példázva, a településeken, régiókban a szakmai szervezetek közös rendezvényei is bizonyoságot adtak arra, hogy a többszínűség csak erősíti és segíti a kitzűzött célok megvalósítását. Újfajta kapcsolatok születtek ugyanakkor a könyvtárak között is egy-egy helyi vagy regionális együttműködés keretében, így a teljesség igénye nélkül említeném a debreceni könyvtárak rendezvény-sorozatát, amelybe a városi könyvtártól kezdve az egyetemi könyvtárig mindenki bekapcsolódott, vagy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Pest megyei könyvtárak közös autós felvonulását, a három dél-dunántúli megye, Baranya, Somogy és Tolna közös rendezvényeit.

A Kamara célkitűzéseit a minisztérium erkölcsileg is magáévá tette, legfelsőbb szinten képviseltette magát a rendezvényeken és pénzügyileg is támogatta a programot. A kecskeméti megnyitó rendezvényen jelentette be az akkori miniszter az 1996-ra tervezett Közkönyvtárak éve programot, ami – mint tudjuk – sajnos meghiúsult.

Az összefogás mint fogalom azonban további programokban újból és újból megjelenik, utalnék itt az elmúlt hónap nyíregyházi rendezvényére „Hazai összefogás, európai együttműködés” címmel, illetve arra a tényre, hogy a Nemzeti Kulturális Alap ebben az évben is szándékozik hasonló jellegű programokat támogatni. Különbben az összefogás legfőbb szponzora az MKM mellett a Nemzeti Kulturális Alap volt, köszönet érte.

Természetesen a szakmai szervezetek és különböző fórumok munkájában a KIK képviselői a megszokott aktivitással vettek részt az elmúlt időszakban is. Munkájukról a kamarai híradón keresztül tagságunk rendszeresen értesülhetett, ezért most csak néhányat emelnék ki ezek közül:

- a Magyar Kulturális Szövetség elnökségi és választmányi ülésein,
- a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiumának munkájában,
- a Magyar Könyvalapítvány kuratóriumában,
- a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány kuratóriumában,
- a Szinnyei díj kuratóriumában,
- a Könyv Könyvtár Könyvtáros szerkesztőbizottságában,
- a Magyar Adatbázisforgalmazók Szövetségének elnökségében,
- az Országos Könyvtárügyi Tanács munkájában rendszeresen részt vettünk.

Új együttműködési megállapodást írtunk alá a Magyar Könyvtárosok Egyesületével, ennek szövege a szakajtóban is megjelent, reméljük, hogy ez jó alapot ad a részünkről mindig alapvet fontosságúnak ítélt korrekt szakmai együttműködéshez.

Idén szándékozunk együttműködési megállapodást kötni a MTESZ-szel.

Részt vettünk a KKDSZ által a közgyűteményi szakmai szervezetek részére szervezett megbeszélésen, ahol megvitattuk a kormány és a szakszervezetek közötti hároméves megállapodás tervezettel kapcsolatos problémákat, valamint a Kulturális Érdekegyeztető Tanács ügyrendjét.

A Magyar Rádió Közalapítvány kuratóriumába - 27 kulturális és közművelődési szervezet közös megegyezésével - a Kamara képviselőjét delegálták.

Közösen kezdeményeztük az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumával az MKM helyettes államtitkáránál, hogy a felsőoktatási könyvtárak fejlesztésének és működőképességének megőrzése érdekében legyen lehetőség könyvtári projektek meghirdetésére. A helyettes államtitkár úr kérésére közös javaslatot készítettünk a felsőoktatási könyvtárak normatív finanszírozásával kapcsolatban.

Mint azt már többször is említettem, különösen fontosnak tartjuk azt a megkezdett munkát, amely a könyvtáraknak a változásokhoz való igazodását segíti elő. Az 1994-ben nagy sikerrel megrendezett lakitelki management tanfolyam anyagát kétnyelvű kiadványban jelentettük meg, amellyel a két angol előadó osztatlan elismerését is kivívtuk.

Ebben az évben ismét management tanfolyamot szervezünk, ezúttal Salgótarjánban és november hónapban. A tanfolyamra előzetes felmérés alapján eddig 23 fő jelentkezett, még néhány fő jelentkezését várjuk. A tanfolyam megrendezését a Nemzeti Kulturális Alap is támogatja.

Sikeres volt a brit-magyar államközi együttműködési program keretében elkészített pályázatunk. A projekt célja egy megyei könyvtár, nevezetesen a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár stratégiai tervének, szolgáltatási hatékonyság elemzésének és átfogó minőségetlvű irányításának kidolgozása a modellértékű felhasználás érdekében, angol szakértőkkel közösen.

Két szakmai nap megrendezésére került sor ebben az évben, mindkét esetben egy-egy tagozat kezdeményezésére. A Tudományos és Szakkönyvtári Tagozat a közbeszerzési törvénnyel kapcsolatban felmerült kérdések tisztázása érdekében a törvényalkotókat hívta meg nyílt szakmai napjára. Az ott született határozat alapján, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumával közösen, a Közbeszerzési Tanácshoz fordultunk azzal a kéréssel, hogy adjanak ki olyan ajánlást, miszerint a dokumentumok nem minősülnek árunak. Levelünkre választ még nem kaptunk, de a Periodika Kör hasonló témájú konferenciáján elhangzottak alapján úgy tűnik, hogy javaslatunkkal nem értenek egyet. Ezen a konferencián biztatást kaptunk a Közbeszerzési Tanács elnökétől a könyvtári terület speciális kérdéseivel foglalkozó ajánlás megfogalmazására. Ennek elkészítése folyamatban van.

A Városi Könyvtári Tagozat szakmai napjának témája az államháztartási reform volt. A reformmal kapcsolatos eddigi munkálatokról az előkészítő bizottság tagjai adtak tájékoztatást. A Pénzügyminisztérium Államháztartási Reform Titkárságának vezetője a további munkákhoz kérte szakmai segítségünket is. Folytatásként összesen egy konferenciát rendezünk az államháztartási reform témakörben, amelynek megrendezését a Nemzeti Kulturális Alap is támogatja.

Szakmai napot tervez a Munkahelyi Tagozat is, mégpedig a más könyvtárakhoz, intézményekhez integrálódott szakszervezeti könyvtárak tapasztalatainak megismerése, illetve esetlegesen újabb lehetőségek felkutatása céljából.

A Megyei Könyvtári Tagozat igen aktívan tevékenykedett a Közkönyvtárak éve előkészítésében, és annak meghiúsulása után az NKA Könyvtári Szakmai Kollégiumának pályázati lehetőségeit vitatta meg.

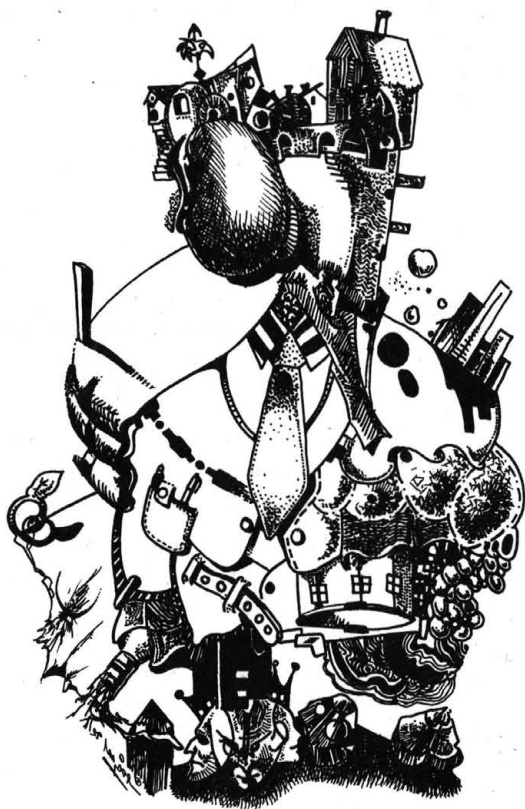
Örömmel jelenthetem, hogy a területi tagozatok létszáma egy tagozattal nőtt, megalakult a Kisalföldi Tagozat az Összefogás a könyvtárakért rendezvénytársulat megyei megnyitóján. Képviselőket a tagkönyvtárak évente felváltva látják majd el, jelenleg Horváth Sándor Domonkos, a Győri Városi Könyvtár igazgatóhelyettese a képviselő.

Végül néhány szó az előttünk álló feladatokról: a könyvtárak gyors információs tevékenységét kívánjuk támogatni, erre példa a Könyvtári Levelező/lap újra indítása, ezt a könyvtárak maguk is igényelték. Úgy gondolom a beszámolóból is kiderült, hogy emellett számos feladat vár ránk ebben az évben is.

Beszámolómat minden évben azzal szoktam befejezni, hogy nagyobb aktivitást kértem tagjainktól. Most azt mondhatom, hogy az elmúlt év példázta, hogy mindenki számára fontos cél megvalósításában aktívan részt vesznek a könyvtárak és a könyvtárosok.

Köszönöm mindenki munkáját a magam és a képviselő testület nevében. Ígérem, hogy továbbra is sok lehetőséget próbálunk teremteni az együttműködésre.

Zalainé Kovács Éva elnöki beszámolója a kamara május 29-i közgyűlésén hangzott el.

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1996. június 17.

58. szám

Vándorgyűlés – A debreceni szervezők 650 résztvevőre számítanak. A programfüzet július 10. után várható, minden résztvevő még a vándorgyűlés előtt kézhez kapja. Idén igen gazdagnak ígérkezik a kiállítás programja, jónévű cégek (UMI, Swets, Saur, EBSCO és mások) jelezték kiállítási szándékukat. A debreceni kollégák a várható nagy érdeklődésre tekintettel csoportos vezetést, állandó fordítási-tolmácsolási segítséget is biztosítanak a kiállításon. Az egyesületi támogatást is igénybe véve örvendetesen sok könyvtároshallgató jelentkezett az idén, 34-en, köztük 18-an Debrecenből, ők a szervezési munkából is kivesszük a részüket.

Könyvtári törvény – Az MKM tíz kérdésére nyolc szervezet küldte meg válaszát az elnökség kérésére. A véleményekről Papp István készített összefoglalót. Az MKE elnöksége az összefoglalót továbbítja az MKM Könyvtári Osztályának, az elnökségi véleményt pedig a június 20-i elnökségi ülésen véglegesíti.

Kitüntetések – Május 31-ig kellett benyújtani a Művelődési és Közoktatási Minisztériumba a felterjesztéseket a Szinnyei József- és Népművelésért díjra. A kuratórium hamarosan dönt, a kitüntéseket augusztus 20-án adják át. – Az MKE emlékéremre a szervezetektől és az elnökségtől összesen 12 jelölés érkezett, a tanács tagjai hamarosan levélzavazással döntenek az idei díjazottokról.

Alkotmánykonceptió – Az MKE figyelemmel kíséri a Magyar Köztársaság alkotmányának előkészítésével foglalkozó munkát. Az elnökség sajnálattal állapította meg, hogy a koncepció legutóbbi változata sem mondja ki az állampolgárok művelődéshez, illetve információszerzéshez való jogát. Az MKE mint az Országgyűlés által bejegyzett országos érdekképviselői és társadalmi szervezet ezért kérte az Alkotmányelőkészítő bizottságot, hogy kifejttesse érveit.

Akkreditáció – Az MKE és a KIK elnöke a Képzési Bizottság javaslata nyomán azzal a kéréssel fordul az Országos Akkreditációs Bizottsághoz, hogy a könyvtári és informatikai tanszékek tevékenységének minősítésekor vegyék figyelembe a könyvtári szakemberek véleményét is.

Közoktatási törvény – A Könyvtárostanárok Szervezete a Képzési Bizottság alakuló ülésén felvetette, hogy a közoktatási törvény tervezett módosításának egyes rendelkezései hátrányosan érintik a könyvtárostanárokat. Az MKE ezért levélben kérte, hogy az Országgyűlés Oktatási Bizottsága hallgassa meg és mérlegelje álláspontját, illetve javaslatát.

Pályázati támogatások – Újabb pályázat eredményéről értesültünk: a Nemzeti Kulturális Alap 300 eFt-ot ítelt meg számunkra a debreceni vándorgyűlésre, 200 eFt-ot Internet-tanfolyamra, 150 eFt-ot az 5. BOBCATSSS szimpóziumra és 50 eFt-ot A könyvek központi katalógusa gépesítésének kérdései c. országos konferencia megrendezésére. Értesüléseink szerint az MKE nyolc szervezete kapott még az NKA-tól támogatást, összesen 1,300 eFt értékben.

Új NKA pályázat – Az NKA Bizottságának határozata szerint az Alap minden évben elkülönít egy jelentős összeget a kulturális élet egy-egy területének kiemelt támogatására. 1996-ban a könyvtári szakterület a kedvezményezettje a külön 150 millió forintos többlettámogatásnak. A pályázati felhívás „Fókuszban a könyvtár” címmel jelent meg egyrészt a NKA hírlevelében (9. szám, 1995. május 24.), másrészt a 3K júniusi számában. A határidő: 1996. szept. 15. A témakörök: 1. Könyvtári ellátó rendszerek megerősítése és kialakítása; 2. Közművelődési könyvtárak az egyetemi és főiskolai hallgatókért; 3. Telekommunikációs kapcsolatok megteremtése; 4. A társadalom könyvtárképeének megváltoztatása; 5. Retrospektív katalógus-konverzió; 6. Könyvtárközi kölcsönzési alap; 7. Részvétel a nemzetközi együttműködésben.

Rádiós könyvtári nap – 1996. szeptember 28-án A kódextől a fénykábelig címmel könyvtári nap lesz a Bartók Rádióban. A Gordiusz Műhely (Oktatáspolitikai és tudományos ismeretterjesztő szerkesztőség) megküldte az MKE-nek a program tervezetét, amelyet tájékoztatásul továbbítottunk a szervezeteknek. A Gordiusz Szerkesztőség szívesen fogad minden ötletet, javaslatot. Rovatvezetőjének Nyíri Ferencnek a Magyar Rádió címén lehet írni: Budapest, Bródy Sándor u. 5–7. 1800. A titkárság maga is küldött tájékoztató anyagokat a program összeállításához.

Kovács Máté-emlékülés – A KLTE Komputergrafikai és Könyvtár-Informatikai Tanszéke, a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, az ELTE Könyvtártudományi-Informatikai Tanszéke és a KLTE informatikus-könyvtár szakos hallgatóinak Kovács Máté-köre Kovács Máté születésének 90. évfordulója alkalmából emlékülést rendez 1996. október 28–29-én Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. A rendezvény előzetes programját és a jelentkezési lapot a 3K júliusi száma közli. A jelentkezés határideje: 1996. szept. 1.

Ötödik BOBCATSSS – 1997. január 27. és 30. között ismét Budapesten lesz a BOBCATSSS szimpózium. A jubileumi találkozót, amelynek fő témája az új könyvgazdaság lesz, a résztvevők operalátogatással és kirándulásokkal ünneplik meg. 1997-ben még a holland főiskolai hallgatók szervezik a rendezvényt, 1998-tól pedig a stuttgarti és koppenhágai főiskola lesz a főrendező. A részletes tudnivalókat (részvételi felhívás és „call for papers”) hamarosan közreadjuk a szaklapokban.

IFLA 2000 – A Könyvtáregyesületek és Intézmények Nemzetközi Szövetségének több mint 1450 egyesület, intézmény és egyén a tagja 140 országban. A jeles 2000. évhez közeledve az IFLA tagtoborzó akciót indított, amelynek célja, hogy taglétszáma elérje a kétezret. Szakmánk sok kérdése nemzetközi (az újabb terminológia szerint: globális) jellegű, ezek a kérdések állnak az IFLA tevékeny-

ségének középpontjában. Az akcióhoz készült hirdetés szövegének közreadásával felhívjuk az érdeklődő intézmények és egyének figyelmét az IFLA-ra:

„Ön mikor csatlakozik világméretű hálózatunkhoz?

IFLA, POB 95312, 2509 CH The Hague, Netherlands,

Tel.: (31-70)314-0884, Fax: (31-70)383-4827, E-mail: IFLA.HQ@IFLA.NL,

WWW-site: <http://www.nlc-bnc.ca/ifla/>

Dinamikus kapcsolat a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások világához.”

Az IFLA az Interneten – Az IFLA elektronikus információforrások és szolgáltatások segítségével is igyekszik tájékoztatni a tevékenysége iránt érdeklődőket. A Metadata Resources elnevezésű World Wide Web-forrás hipertextes kapcsolatokkal lehetővé teszi az eredeti dokumentumokhoz való hozzáférést is; URL-je: <http://www.nlc-bnc.ca/ifla/II/metadata.htm>

EROMM-program – Az ECPA (European Commission on Preservation and Access, európai állományvédelmi és hozzáférési bizottság) megküldte az MKE-nek az európai mestermikrofilmek számbavételével, az állományvédelem koordinációjával foglalkozó (EROMM, European Register of Microfilm Masters) programjának első jelentését. Megtekinthető a titkárságon.

Amanda Stembridge Bursary – Az Institute of Information Scientists Szabadalmi és Védjegy-csoportja másodszor hirdeti meg fiatalon elhunyt munkatársa emlékére a címben szereplő ösztöndíjat. Az ösztöndíj egy európai könyvtáros vagy informatikus hallgató részvételét fedezi az EPIDOS (European Patent Office Patent Information User Meeting) éves konferenciáján, amely idén Olaszországban lesz. A pályázathoz szeptember 1-ig kell egy 250-500 szavas angol nyelvű dolgozatot benyújtani. Az érdeklődők további információkért forduljanak a titkársághoz.

Gombocz-ösztöndíj – A június 7-i határidőig két pályázat érkezett: Kiss Barbarától (OSZK) és Koreny Ágnestől (az Európai Unió Delegációjának könyvtára). Az elnökség által kijelölt bizottság június végén beszélget el a pályázókkal, döntéséről hírt adunk. – Úgy tudjuk, hamarosan hazaérkezik Kiss Tamás (POTE), aki az 1995/96-os tanévet töltötte a kenti egyetemen. Reméljük, hogy valamelyik szaklap hasábjain beszámol tapasztalatairól, élményeiről.

86. Deutscher Bibliothekartag, Erlangen – Mint már hírt adtunk róla, az MKE-t dr. Gábor Kálmánné, az OSZK Nemzetközi Csereszolgáltatának vezetője képviselte. Útjelentését átadta a titkárságnak. Útjelentése mellékletét képezi néhány figyelemre méltó brosúra és címjegyzék a fiatal könyvtárosok külföldi gyakorlatszerzési lehetőségeiről. A könyvtári szolgáltatásokat, eszközöket stb. ismertető prospektusokat a KMK Szakkönyvtár rendelkezésére bocsátotta.

Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete – Június 20-án lesz Makón a 24. megyei könyvtárostalálkozó. Bemutatkozik a 25 éves József Attila Városi Könyvtár, majd a határon túli magyar irodalom jeles képviselőivel beszélget Olasz Sándor, a Tiszatáj főszerkesztő-helyettese, délután pedig irodalmi program várja a résztvevőket.

Mezőgazdasági Szekció – A szekció tagjai számára július 1-jén tanulmányi látogatást szervez a bécsi Állatorvostudományi Egyetem könyvtárába.

Műszaki Szekció, Gépesítési és Osztályozási Csoport – Május 30-i összejövetelükön Dr. Horváth Tibor az általános tárgyszójegyzék feladatait taglalta, Ungváry Rudolf pedig Én és a tézauruszaim, avagy mi okozott nekem örömet bennünk címmel tartott előadást.

Vas Megyei Szervezet – A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárban május 31-én nemzetközi szimpóziumot tartottak Helytörténeti könyv- és folyóiratkiadás Burgenlandban, Muravidéken és Vas megyében címmel.

Előzetes rendezvénytájtár:

- 1996. július 1–5. Iskolai könyvtárosok VII. nyári akadémiaja: Könyvtár az iskolában – iskola a könyvtárban (Könyvárostanárok Szervezete), Győr
- 1996. július 17–19. Helyismereti könyvtárosok III. országos tanácskozása (Helyismereti Könyvtárosok Szervezete), Tata
- 1996. augusztus 7–9. Az MKE 28. vándorgyűlése, Debrecen
- 1996. augusztus 7–9. Magyar könyvtárosok IV. világtalálkozója, Budapest–Debrecen, részben a vándorgyűléshez kapcsolódva
- 1996. augusztus 7–9. Európai gyermekkönyvtáros-konferencia (Gyermekkönyvtáros Szekció), Debrecen, a vándorgyűléshez kapcsolódva
- 1996. augusztus 25–31. Az IFLA 62. közgyűlése, Peking
- 1996. augusztus 27–30. Networkshop '96, Debrecen
- 1996. szeptember 2–5. A hálózatok szerepe és a tudományos tájékoztatás korszerű gyakorlata a felsőoktatásban és a kutatásban, Kelet-nyugat konferencia (INRA), Kaposvár
- 1996. október 8. Restaurálási szeminárium (Társadalomtudományi Szekció), Szentendre, Pest Megyei Könyvtár
- 1996. október 21–25. A FID 48. kongresszusa, Graz
- 1996. október 22–26. Compfair 96. 9. Nemzetközi Számítástechnikai Telekommunikációs Szakkiállítás és Vásár, Budapest, BNV
- 1996. október 28–29. Kovács Máté-emlékülés (a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára), Debrecen
- 1996. október 28–november 1. DAT '96 konferencia
- 1996. november 15–16. Könyvtári és információs feladatok a változó világban. Nemzetközi konferencia (Olvasószolgálati Szekció)
- 1997. január 27–30. 5. BOBCATSSS szimpózium, Budapest, OSZK

Állást keres: Nagyobb könyvtárban, nyugdíjasként, részmunkaidőben, adminisztrációs munkát vállalna szeptember 15-től Dénes Gyuláné (lakástel.: 140-7591, munkahelyi tel.: 140-9524). Alapfokú könyvtárosi tanfolyamot végzett, alapfokú angol nyelvismerettel rendelkezik. – Tanárképző főiskolai könyvtárosi végzettséggel, passzív francia nyelvismerettel olvasószolgálati vagy iskolai könyvtárban 4-6 órás munkát keres egy kolléganő. Érdeklődni „Olvasószolgálat” jelíggel a titkárságon lehet. – Magyar-francia szakon végzett férfi keres kisegítő könyvtárosi, fordítói, kiadványszerkesztői vagy adminisztratív munkát. Németh Attila, tel.: 175-2052. – Referenzszolgálati, szerzeményezési, bibliográfusi munkát vállalna az ELTE könyvtár szakán végzett, könyvesbolti és antikváriumi szakeladói képzettséggel, alapfokú angol nyelvismerettel rendelkező kolléganő.

Név és cím a titkárságon. – Könyvtár-pedagógia szakos diplomával, középfokú angol nyelvvizsgával, számítógépes ismerettel állást keres egy kolléganő. Kjt. F7 + nyelvpótlék. Lakástel.: 134-5982.

Állást kínál: Az OSZK könyvfeldolgozó osztálya felvételre keres szakirányú egyetemi végzettséggel, nyelvvizsgával rendelkező (vagy nyelvszakos) fiatal munkatársat, külföldi könyvek számítógépes feldolgozására. Jelentkezni lehet Baczoni Tamásné osztályvezetőnél a 175-7533/158-as vagy Tolnay Lászlónénál a 175-7533/471-es telefonszámon. – Az OMIKK keres osztályvezetőt kiadványbeszerző és feldolgozó osztályára. Feltétel: szakirányú egyetemi végzettség, az angol nyelv tárgyalási és levelezési szintű ismerete, több éves gyarapítási és/vagy feldolgozó könyvtárosi, valamint lehetőleg vezetői gyakorlat. További felvilágosítás: az Országos Műszaki Könyvtár titkárságán (VIII. Múzeum u. 17., tel.: 138-4837). Jelentkezés csak életrajzzal. – Dokumentátor-fordítót keres a MATÁV Rt. Üzemviteli Igazgatóságának információs központja. Felsőfokú végzettség, angol és német, legalább középfokú nyelvvizsga, számítógépes jártasság szükséges. Érdeklődni lehet Wéber Katalinnál, a 155-4894-es telefonon.

